

Výběr z knih nakladatelství ACADEMIA (1968/9)

	cena v Kčs
Bibliografie čs. historie za rok 1964	V 46,—
Condorcet, Náčrt historického obrazu pokroku lidského ducha	B 16,50
Československé přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů v Praze	V 65,—
Dolanský, Neznámý jihoslovanský pramen Rukopisů královédvorského a zelenohorského	B 26,—
Fajkus, Existence — realita — matérie	B 15,—
Historica XV	V 45,—
Kurzová, Zur syntaktischen Struktur des Griechischen (Infinitiv und Nebensatz)	B 30,—
Les machines dans la linguistique	B 42,—
Němec, Vývojové postupy české slovní zásoby	B 24,50
Numismatický sborník X	V 39,—
Sborník historický XVI	B 28,—
Slovanské historické studie VII	B 25,50
Staročeský slovník (Úvodní stati)	V 32,—
Staročeský slovník 1. sešit (na—nádobie)	B 7,—
Travaux linguistiques de Prague III	B 50,—
Třeštík, Kosmova kronika	V 30,—
Vachek, Dynamika fonologického systému	V 23,—
Wollman, Slavismy a antislavismy	V 42,—
Borkovský, Pražský hrad v době přemyslovských knížat	B 17,—
Filip, Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas Teil II (L—Z)	V 210,—
Hejnic - Martínek, Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě III	V 60,—
Historica XVI	V 45,—
Kolman, Dějiny matematiky ve starověku	V 20,—
Marcus, Algebraické modely v lingvistice	V 37,—
Právně historické studie 14	B 29,—

ZPRÁVY

Jednoty klasických filologů

ROČNÍK XII

1970

PRAHA

JEDNOTA KLASICKÝCH FILOLOGŮ

OBSAH ROČNÍKU XII

CONSPECTUS VOLUMINIS XII

Články – Commentationes

<i>Dostálová R.</i> – <i>Simopulos I.</i> , Moderní řecká literatura	75	<i>Okál M.</i> : <i>Lauterbeckov</i> <i>Regentenbuch</i> a <i>Rakovského</i> díelo <i>De magistratu politico</i> – <i>Le Regentenbuch</i> de <i>G. Lauterbeck</i> et l'oeuvre <i>De magistratu politico</i> de <i>M. Rakovský</i>	19
<i>Frotíková A.</i> , Hledání antické Sicílie	49	<i>Seneca</i> , <i>Medea</i> (přel. <i>C. Vránek</i>)	7
<i>Hejnic J.</i> , Dvě bohemikální humanistiky	11	<i>Solomos D.</i> , Zmařený život (přel. <i>L. Hoch</i>)	132
<i>Kallimachos</i> , <i>Akontios</i> a <i>Kýdippé</i> (přel. <i>C. Vránek</i>)	5	<i>Stehlíková E.</i> , Antika jako symbol a kritérium Sotolova světa vzdělaného	69
– Hymnos na Apollóna (přel. <i>C. Vránek</i>)	1	– Poznámka k rukopisu <i>Fischerovy hry Jupiter</i> – <i>Adnotatiuncula ad fabulam O. Fischeri</i>	26
<i>Martinek J.</i> , O latinské předloze <i>Pěčkova</i> spisu <i>Akci</i> a rozepré – <i>De operis a Michaelis Pieczkonio lingua vernacula compositi fonte Latino</i>	67	<i>Vránek C.</i> , Ze života, snah a prací <i>Otakara Smrčky</i> – E vita, studiis, operibus <i>Ottocari Smrčka</i>	113
<i>Martínková D.</i> , Poznámka k botanickým středolatinickým výrazům	65		

Zprávy – Relationes

–ao– <i>J. Bouzek</i> , Rečti bohové v Hostinném	103	<i>Okál, M.</i> , Správa o založení a činnosti <i>Jednoty klasických filologů</i> na Slovensku	34
<i>Bouzek J.</i> , Antické pracoviště v Národním muzeu v Praze	106	Přednášky <i>JKF</i> v r. 1969	97
– Přednáškový cyklus „Nové výkopy v antické oblasti“	105	<i>Svobodová E.</i> , „Antika a dnešek“ z odstupu čtyř let	79
– Výstava „Antické sklo“ v Národním muzeu v Praze	107	– Zájezd <i>JKF</i> do <i>Muzea antického umění</i> v Hostinném	134
<i>Karamon J.</i> , Antické studie v Kazachstánu	106	<i>Šimovičová E.</i> , Správa o vyučování latinského jazyka programovou metodou vo Francúzsku	31
<i>Mertlík R.</i> , Antická knihovna	29	<i>Vidman L.</i> , 5. mezinárodní kongres klasických studií	37
– <i>Pium desiderium</i> – když se splní	109		

Referáty – Censurae librorum

Čtení z antiky (<i>R. Mertlík</i>)	39	<i>Glockmann G.</i> , <i>Homer</i> in der frühchristlichen Literatur bis <i>Justinus</i> (<i>H. Kopřiva</i>)	137
<i>Eikeboom R.-Holterman</i> , <i>Programmierte lateinische Grammatik</i> (<i>E. Šimovičová</i>)	135	<i>Hnátek J.</i> a kolektiv, <i>Cvičebnice jazyka řeckého</i> (<i>J. Janda</i>)	141
<i>Frel J.</i> , <i>Od tyranů k Sókratovi</i> (<i>E. Svobodová</i>)	39		

E 75

Kčf 106/71

Seminář pro klasickou filologii
university Karlovy v Praze

Kahn A. D., Byron's single difference with Homer and Virgil (<i>H. Kopřiva</i>)	146	Norberg D., Manuel pratique de latin médiéval (<i>A. Viďmanová</i>)	47
Kierdorf W., Erlebnis und Darstellung der Perserkriege (<i>H. Kopřiva</i>)	137	Špaňár J. – Hrabovský J., Latinskoslovenský a slovenskolatinský slovník (<i>H. Kopřiva</i>)	145
Kucharský P., Právnícký slovník a právnícké texty latinské (<i>vl</i>)	46	Tři novolatinské časopisy (<i>H. Kopřiva</i>)	147
		Úrögdi G., Tak žil starý Řím (<i>V. Marek</i>)	42
Spolkové zprávy — E vita societatis			110

KALLIMACHOS

HYMNOS NA APOLLÓNA

Jak se to vavřínu strom, jenž Foibu je zasvěcen, zachvěl!
 Jak se to celý chrám zachvěl! Ó, vzdal se, vzdal, kdož jsi
 hříšný!

Jistě se dotýká Foibos již veřejí ztepilou nohou!
 Nežříš? Jak ováta blahem, se sklonila delijská palma
 5 náhle a líbezná labutí píseň se ovzduším nese.
 Samy teď, závory chrámových bran, se zdvihněte vzhůru,
 samy ať klíče se točí! Bůh není již daleko odtud.
 Vy pak, vybraní hoši, se chystejte k zpěvu a k reji!

Apollón nezjeví každému tvář, jen šlechtným lidem;
 10 kdo ho smí spatřit, je velký, kdo nezřel, je ubohým tvorem.
 My však tě uzříme, Střelče, a ubozí nebudem' nikdy!
 Zavítá-li k nám Foibos, tu není jinochům radno,
 v struny by nesáhli lyr a nezvířili šum tance,
 chtějí-li dosíci sňatku i let, kdy se stírhá vlas šedin,
 15 chtějí-li, aby jim hradby vždy v původních základech stály.
 Obdiv k těm hochům mě jal, když lry začaly zvučet.

Tiši buďte a zbožni, když pje se o Foibu píseň!
 Tiši i moře svůj hukot, když zpěváci velebí písni
 kitharu anebo luk, ty nástroje Foibovi milé.
 20 Nad Achilleem Thetis hned ustává žalostně kvílit,
 kdykoli zaslechne výskot: „Hoj, hejá, Paióne, hejá!“
 Rovněž i slzící skála v tu chvíli se zřiká svých žalů,
 vlhký kamený útes, jenž ve frýžské zemi se tyčí,
 mramor podobný ženě, jež k úpění otvírá ústa.

- 25 Hejá, plesejte, hejá! Jeť zhoubné žít v nevůli s bohy.
Kdo by se protivil bohům, ten mému se protiví králi,
kdo proti mému jde králi, ten přímo se protiví Foibu.
Apollón odmění sbor, jenž po chuti píseň mu píše.
Mát k tomu možnost, vždyť sedá vždy po pravé Diově straně.
- 30 Ovšem, jen jediný den sbor nebude opěvat Foiba;
přečasto hymny je slaven! Vždyť kdo by se zdráhal pět o něm?

Apollón zlaté má roucho, i sponu na něm má zlatou,
rovněž i lyru i lyktijský luk i na šípy toulec,
zlaté též opánky má; vždyť Apollón zlata má hojnost.

- 35 Bohat je mnohými statky, to zjistil bys v pýthijském chrámě.
Vždy se i půvaby skví, vždy mladistvým vzhledem, a nikdy
na jeho lících ni tolik, co na dívčích, nevzpučí chmýří.
Vonný z olivy olej mu s kadeří na zemi kane;
není to prostý jen nard, co s Foibovy skapává křtice,
- 40 nýbrž sám léčivý balzám. A městu, v němž krupěje ony
na půdu padnou, je blaze, neb před zmarem všechno je jisto.

Nikoho není, jenž v tolika věcech se vyzná, jak Foibos.
Jemu jsou za svoje umění vděční i střelci i pěvci,
neboť jak luk, tak i písně jsou Foibovi v ochranu dány,

- 45 jemu i vědmy i věštky; též lékaři od Foiba jistě
získali učenost svou, jak oddálit příčiny smrti.

Foiba též „Pastevcem“ zveme už od té doby, co pásal
na březích Amfryssu klisny, jež spřežení tvořily spolu,
k panici Admětovi když vzplanul milostnou touhou.

- 50 Na pastvách bude se hemžit víc skotu a mečivé kozy
nebudou postrádat kůzlat, když Apollón nad jejich pastvou
bude bdít ochranným okem; ni mléka ni plodnosti daru
nebude ovečkám chybět, leč jehňat se dostane všechněm:
která dřív jedno jen měla, teď porodí dvojici mláďat.
- 55 On vnukl myšlenku lidem, že začali s vyměřováním
pozemků pro stavbu měst; neb Foibos vždy zálibně vítá,
vidí-li budovat města, ba sám pro ně základy snuje.
Po prvé vytyčil základy k stavbě, když čtyři měl léta,
na krásné Ortygii, již kolkolem obtéká moře.
- 60 Artemis, horlivě lovic, mu stále nosila lebky
divokých kynthijských koz, z nichž splétal Apollón oltář;

z rohů zbudoval podklad a jimi též podepřel oltář,
který tak na zdech se zdvíhal, jež dokola z rohů jen byly.
Takto byl Apollón prvý, jenž stal se při stavbách rádcem.

- 65 Foibos též Battovi zjevil kraj úrodný pro moje město.
Lidu, když Libyí táhl, byl v podobě havrana vůdcem,
po pravém Battově boku se vznášeje; přísáhl rovněž,
našim králům dát hradby. A Foibos vždy dostojí slibu.

„Zastáncem v boji“ tě zovou, ó Foibe, ctitelé mnozí,
70 mnozí zas „Původcem věšteg“; a všude máš rozličná jména.

- Já však tě Karneem zovu. Tak ve vlasti mé je to zvykem.
Nejstarším sídlištěm totiž, ó Karnejský, byla ti Sparta,
druhým byla pak Théra a třetím — Kyrény město.
Šestý Oidipův potomek kult tvůj, když zakládal Théru,
75 přenesl ze Sparty v osadu novou, a odtud pak, z Théry,
mocný Battos tě s sebou vzal v kraj, jenž Asbystis slove.
Překrásné vladařské sídlo ti zbudoval, každým pak rokem
v městě dal pořádat slavnost a oběti, při nichž ti, Vládce,
hojní býci co žertva se naposled obrátí na bok.
- 80 Hejá, Karnee, hejá, tak často vzývaný bože!
Tolik je na tvých oltářích květů, co na jaře Hóry,
oděné v pestrý šat, sypou, když rosu van zefyru dýše,
v zimě zas líbezný šafrán. A vždy na nich plápolá oheň,
nikdy však včerejší uhlík tu nezvětrá v studený popel.

- 85 Zajisté zaplesal Foibos, když v brnění mužové Války
před zraky plavých libyjských děv se do tance dali,
jakmile nadešel čas, jenž určen je karnejským svátkům.
Dórové nesměli ještě se přiblížit k pramenům Kyry,
bydleli v azilském kraji, jenž oplývá hustými hvozdy.
- 90 Tak je tam uzřel sám Foibos a ukázal milené nymfě,
na hřbetu Myrtússy stanuv, jež v podobě rohu se kupí,
Hypseis kde proklála lva, stád Eurypylových zhoubce.
Nad onen Apollón nikdy tak božského nespáčil tance,
aniž těch udělil výhod, co Kyréně, jinému městu;
- 95 zvěčnit chtěl památku na to, jak kdysi unesl nymfu.
Leč ni rod Battovců nevzdal cti větší žádnému z bohů.

Slyšíme slavnostní hlahol: „Ó, hejá, Paióne, hejá!“
Takto lid delfský po prvé vzkřikl pln úžasu nad tím,
když jsi mu zjevil, jak mocná je střelba z tvých zlacených luků.

100 Když ses ubíral do Delf, tvor obludný střetl se s tebou,
strašlivá saň! A tys ji, šíp za šípem metaje bystře,
nezvratně udolal k smrti, a lid přitom jásal a volal:
„Hejá, Paióne, metej své střely! Tvá matka nám přímo
zachránce zrodila tebou!“ A od těch dob dosud tak pějí.

105 Závist v sluch Apollónův tu začala pokradmu šeptat:
„Ten se mi nelíbí pěvec, jenž nepěje mocně jak moře.“
Apollón nohou však odkopl Závist a promluvil takto:
„Nesmírný asyrské řeky je tok, však vláčí v svých vodách
nesčetné pozemské splašky a hromady nečistých smetí.

110 Nenosí Melissy – kněžky – své Démétře odevšad vody,
nýbrž jen z toku, jenž čirý a nezkalen vyvěrá spoře
z pramene posvátného, – a svrchní jen sbírají vláhu!“ –
Tobě buď, Vladaři zdar! – – –

Leč pomluva padniž, kam Závist!

Z Wilamowitzova 4. vydání: Callimachi hymni
et epigrammata, Berolini apud Weidmannos
1925, p. 13–16.

Přeložil Č. Vránek

KALLIMACHOS

AKONTIOS A KÝDIPPÉ

(Překlad zachované druhé poloviny báje o Akontiovi a Kýdippě
z 3. knihy sbírky elegií Aitia.)

Kýdippé vstoupila již s hošíkem na lože své –
velel tak obyčej dávný, by nevěsta ztrávila s chlapcem,
který má otce i máť, před sňatkem poslední noc.
Héra totiž prý kdysi – pse, zadrž, pse, nestoudný tvore,
5 ty bys chtěl líčit snad věc, o které mluvit je hřích?
Jaké to štěstí, žeš nezřel nic z obřadů bohyně strašné,
poněvadž málem bys byl prozradil událost tu.
Mnoho znát věru je strastí, když někdo neumí držet
za zuby jazyk, toť jest, jako bys děcku dal nůž.
10 Nazítří obětní býci již měli pocítit úzkost,
měliť již ve vodě zřít ostrý se zrcadlit nůž.
V předvečer nevěstu přepadla bledost a přepadla nemoc,
marno chtít přenést ji na stáda divokých koz;
nedobře „svatou“ ji zveme. – Tou tenkrát Kýdippé žalně
15 zchradla, že málem ji už jímala Hádova říš.
Po druhé svatební lože jí chystali, po druhé pannu
stravoval čtvrtým vždy dnem po sedm měsíců žár.
Po třetí o sňatku stala se zmínka – a po třetí znovu
přepadly Kýdippu vráz záchvaty zimnice zlé.
20 Na čtvrtou zkoušku již nečekal otec, a do Delf se vydal
zeptat se Foiba, a ten ve snu mu tuto dal zvěst:
„Dceři tvé ve sňatku brání moc přísahy při Artemidě!
Nestíhaliť sestry mé hněv tenkráté Lygdamův pych,
ani si nepletla sítě, kde kraj je Amykel dávných,
25 ani s ní arkadský tok nesmýval po lovu stop.
Na Délu meškala právě, když dcera tvá přísahu vykla:
Akontia že chce jedině za chotě mít!
Jestliže tedy si přeješ, by rada má byla ti platná,
všechno, co slíbila kdys přísahou dcera tvá, splň!
30 Vdáš-li ji za Akontia, věz: nesmíš s olovem stříbro,
elektronu však lesk přimíš ve zlata žár.
Jsi-li ty, tchán, sám z Kodrova rodu, tvým budoucím zetěm
Aristaia je krev, od něhož počátek má
kněží sbor Ikmia Dia; ti modlí se na štítech horských,
35 aby byl umírněn žár, kdykoli hvězda Psí vzplá;
na jejich prosby, jež vznášejí k Diu, vždy závany větrů

- vhánějí ve lněnou síť přehojných křepelek roj.“
Domluvil Foibos. A otec se odebral na Naxos zpátky,
dcery se vyptal, a ta celou mu zjevila věc.
- 40 Vzápětí byla zas zdráva. – I bude na tobě dále,
Akontie, bys plul na Naxos pro svoji choť.
Bohyni přísaha splněna byla a dívčiny družky
pěly hned svatební zpěv – nemusel přerušen být!
Myslím, ó Akontie, že za chvíli v svatební noci,
45 v které jsi rozpínal pás na bocích nevěsty své,
nebyl bys vyměnil kotník, jenž lfikla nad klasy nesl,
ani statky, jež měl Mídás, král frygických měst.
Pravdivost těchto mých slov by zajisté dosvědčil každý,
kdo již zakusil sám, jakou bůh lásky má moc.
- 50 Z onoho sňatku pak velké se mělo zroditi jméno:
vskutku až do dnešních dob mocný a slavný váš rod
Akontiovců přebývá v městě, jež lúlis slove.
Milostný příběh pak tvůj, Kejane, četli jsme my
u starodávného Xenoméda, jenž vyličil kdysi,
55 v kronice mytických dob, všechno, čím ostrov ten byl:
započal dobou, kdy kórycké nymfy naň přenesly sídlo,
když je byl z parnaských hor vypudil obrovský lev,
po němž se Hydrússa zvala, a dále, jak Kiródés zase
později dostal se sem, přesídliv z karyjských niv.
- 60 Psal též, jak s Lelegy spolu tam bydleli kmenové kárstí,
od nichž vždy za zvuků trub Zeus co válečný bůh
přijímal obětní dary, i o tom, jak ostrov si změnil
po Keu jméno – tak slul Foibův a Méliin syn.
Kouzelných Telchínů zpsychlost i záhubu vyličil stařec,
65 Diův jak srazil je blesk, Démónax – blázen – když chtěl
blažené zavrhnout bohy, i to, jak Makeló stará,
Dexitheina máť, s dcerou svou jediné dvě
záhubě ušly, když bozi se rozhodli vyvrátit ostrov
pro zpupný, rouhavý čin – všechno to vtělil v svůj spis.
- 70 O vzniku čtyř měst psal dále, jak Megaklés Karthaiu stavěl,
Eupylos lúlis zas, s prameny rozkošných vod,
polobohyně Chrýsy to syn, a Akaios město
Poiéssu, Charitek vlast, majících překrásný vlas,
městečko Korésiu však Afrastos; přitom, ó Kejský,
75 kmet ten, jenž úzkostně dbal, aby jen pravdivě psal,
pověděl o tvé palčivé lásce, s měst vznikem ji smísiv.
Odtud ta o dívce báj Múze mé poskytla zdroj.

Podle Pfeifferova vydání přeložil C. Vránek

LUCIUS ANNAEUS SENECA

MEDEA

(Závěrečná část v. 893–1027)

MEDEA

Já – prchnout? Ne! I kdybych byla dávno pryč,
teď na ten svatební ples bych se vrátila.
Jen neotálet! Dál plň skvostný záměr svůj!
To, nad čím plesáš, je jen malý zlomek msty.
A myslíš-li, že lásón je ztrestán dost
již smrtí nevěsty, pak dosud miluješ. –
Ne! Nové tresty stroj, jichž nikdo nečeká.
Teď nelze k citům, nelze k právu přihlížet;
je špatným mstitelem, kdo pln je ohledů.
Bouř vášni rozpoutej, z mdlé chabosti se vzbud'
a z hlubin nitra dávné divokosti vznět
hled' načerpat! Vždyť, co jsem dosud páchala,
by poznali, jak mírné byly, nicotné
mé první zločiny. V nich cvičila se jen
má zášť. Zdaž velkého cos mohla dokázat
dlaň nezkušená, dívčí zloby vzplanutí?
Dnes pravou Medeou jsem – sílím z vlastních běd!
Mě těší, že jsem bratru hlavu utála
i údy, těší, že jsem rouno odvezla,
i že jsem dcerám proti otcí vtiskla zbraň. –
Dál hledej nové oběti, má bolesti!
Tu ruka, způsobila ke všem zločinům.
Nuž, kam se vrhneš, zlobo, jakou napřáhneš
zbraň na zrádce? Oh, jaká strašná myšlenka
v mém nitru vzkličila? A nemám odvahy
se přiznat k ní. Žel, příliš rychle rozhodlas!
Ó, kéž by měl teď sok můj dítky nějaké
s tou nevěstkou – – – leč, co je jeho potomstvem,
zdaž není Creusiným? – Trest mám promyšlen,
a dobře promyšlen! Teď zločin nejkrutší,
ach, vím to, nutno provést. Děti, druhdy mé,
vy splat'te, vy, čím otec váš se provinil! – – –
Děs srdcem projel, údy tuhnou v led,
hrud' dme se neklidem, bouř hněvu je ta tam,

hlas pomsty přehlušuje láska mateřská.
Jak? Krev svých vlastních dětí, vlastních potomků
bys mohla prolít? Stůj, ó běse šilenství,
kéž neznámý čin příšerného bezpráví
je vzdálen rukou mých! – Vždyť čí hřích vykoupí?
Je hřích, že jsou rod lásonův, větší hřích,
že matkou jsem jim já! Nechť zhynou, nejsou mé! –
Jak? Mají zhynout? Jsou přec mé a nevinné!
Toť pravda, leč i bratr trpěl nevinně.
Proč chvíš se, srdce mé, proč slzy vlaží líc
a proč hned zášť mnou lomcuje, hned lásky cit?
Tak rozpolcena dvojím ohněm vrávorám.
Jak když dva dravé vichry vedou lýtý boj
a moře proti sobě vlny vzdouvají,
až hlád' je v kolotavém varu, nejinak
v mém srdci bouří to: hned hněv plá nad láskou,
hned opačně! Buď, lásko, mocnější než zášť!
Sem ke mně bliž, mé drahé děti, jediná
vy zmařeného mého štěstí útěcho,
v mou náruč! Chce-li vás mít otec naživu,
ať matku nechá vám – – – tu ze země však štvou,
co nevidět vás vyrvou z mého objetí,
byť budu tklivě lkát. – Nuž jste-li mrtvy mně,
těž otci bud'těž mrtvy! – Znovu roste bol,
zas kypí zášť a chvátí ruku zdráhavou
ta stará Erínys. Tys, pomsto, teď můj cíl!
Ó kéž by býval vzešel z mého života
dav pyšné Nioby, těch dětí čtrnácte –
já byla neplodnou, k mstě hledíc – leč i tak
dost za bratra a otce, mám-li děti dvě. –
Kam spěje, tam, ten průvod Lític běsovský
a za kým? Komu chystá úder plamenný?
A k čemu napřahá dav vyšlý z podsvětí
tu žhavou louč? Jak hadi syčí v důtek svist!
A na koho svým bodcem míří Megaira?
Čí stín se blíží, v tříšti údů rozplizlý?
Ó, hrůza hrůz, můj bratr! – – – Žádá odvetu!
Tu dáme mu, a všichni! Vbodni Lítice,
v mé oči pochodeň, pal, muč mě, rvi mou hrud'
Ó zbav mne, bratře, muk těch bohyň mstitelek,
nechť klidně jen se vrátí k duchům podsvětním.
Já vím, co dělat – ty veď moji pravici,

jež meč kdys tasila. Zde touto obětí
buď usmířen tvůj stín! – – – –

(Usmrtí jednoho ze synků.)

Co to, ten náhlý třesk?

To zbraň se chystá na mne, útok strojí, zmar?!
Pryč odtud, vzhůru na krov mého přibytku,
tam vraždu dokonám. – Ty, synku, se mnou pojď!
A tělo mrtvého též s sebou odnesu.
Teď, srdce mé, jen smělost! Nesmíš promrhat
své síly v ústraní; čas, chátře zjevit moc!

I A S Ó N

Sem spěj, kdož věrně želiš smrti pánů svých,
ať padne strůjkyně těch děsných zločinů
v mou moc, Sem, zbrojnoši, sem, zdatná družino,
zbraň poneste a zbořte do základů dům!

M E D E A

(Zjevujíc se na střeše domu)

Již zas mám žezlo, otce, bratra rodného,
a zlaté rouno zpět je v zemi kolchidské,
mně vrácen trůn i urvaný květ panství.
Jen teď jste, bozi, smíření! Ó slavný den,
jak v svatby čas! Pojď, viz, čin hrůzy dokonán!
Msta celá dosud ne!!! – – – Ji skončí v jeden ráz! –
Proč náhle zaváhalas? Vždyť jsi při síle!
Jak? Hněv již přešel, ozývá se lítost, stud?
Co spáchalas to, bídnic? Byť lituješ,
tys bodla! – – – Nechci, ne, té vlně rozkoše,
jež kypíc hrud' mi zalévá. – – – Jen přeškoda,
že divákem té vraždy nebyl lásón,
jež bez něho můj každý mstný čin smyslu prost.

I A S Ó N

Hle tam, jak hrozivě si vede na střeše.
Ať někdo požár založí, by v plamenech
svou našla smrt.

M E D E A

Stroj, lásone, synům svým

čest mrtvých poslední a buduj mohylu!
Tvé choti, tchánu tvému mnou se dostalo
již pohřbení. Syn jeden sudbě propadl,
los stejný stihne před tvým zrakem druhého.

I A S Ó N

Ó probůh, při vzpomínce na společnou pout
i svazek manželský, jež já jsem nepřerval,
šetř synka! Je-li někdo vinen, jsem to já!
Dám život svůj, sraz hlavu mou, ta zhřešila!

M E D E A

Meč vnořím tam, kam nechceš, nad čím běduješ.
Teď běž si, sobče, sháněj sňatky s pannami,
pak matky zrad!

I A S Ó N

Smrt jednoho mstě nestačí?

M E D E A

Bahl Kdybych jednou vraždou měla syta být,
já o žádnou bych nestála. Vždyť obou smrt
je ještě příliš málo za má příkoří.
A je-li ještě v lůně mém plod nějaký,
jej mečem dobudu a z útrov vyrvu ven.

I A S Ó N

Cos počla, proved' si! Víc prosit nebudu.
Leč sečkej aspoň s trestem, dopřej odkladu.

M E D E A

Jen zvolna, hoře, bez spěchu se pomstou těš!
Byl povolen mně den. A já ho užívám.
(Začíná zabíjet druhého synka.)

I A S Ó N

Ó mne skol, sani zlá!

M E D E A

Aj, milost vymáháš?

Nuž, dobrá. Dokonáno. — — — Víc jsem neměla,
má pomsto, k oběti. — — — Sem zdvihni zpuchlý zrak,
ty zrádce vděčnosti! Zdaž poznáváš svou choť?
Dvě draků čeká, pod jhem šupinatou šij,
a cesta úniků mých, vzduchem, kyne vstříc.
Teď synky své již, lásone, přijmi zpět!
Já na křídlatém voze s vánky odletím.

I A S Ó N

Jen leť si, leť v ty světy výšek etherných
a svědč, že není bohů tam, kam odjíždíš.

Přeložil C. Vránek

DVĚ BOHEMIKÁLNÍ HUMANISTIKA

Dlouhodobým výzkumem v domácích i zahraničních knihov-
nách a archivech bylo možno registrovat řadu nových bohemikál-
ních humanistik, která se — pokud byla evidována do roku 1966
— objevila v prvních třech svazcích Rukověti humanistického bás-
nictví nebo budou publikována v obou svazcích následujících.
Rozsáhlý materiál, získaný soustavnou prací pozdější, zůstává vy-
hrazen pro svazek dodatků. Přitom je přirozené, že se heuristika
postupně stále více soustřeďuje na drobnější doplňky nebo na
postavy, které stojí na hranici mezi literaturou naší a literaturami
okolních národů, popřípadě na bohemika v tiscích zdánlivě ne-
bohemikální povahy. Několik dokladů o tom podávají i následu-
jící odstavce.

1

Poměrně rozsáhlé styky litoměřického probošta Jana Horáka
z Milešovky (srov. Rukověť 2, Praha 1966, str. 332–36) s vídeňským
biskupem Fridrichem Nauseou dávaly naději, že bude možno
časem upřesnit Horákovy písemné styky i s jinými jeho vrstevníky,
o nichž je v Nauseově korespondenci zmínka. Tak například
v Horákově listu z 12. března 1537, určeném Nauseovi, čteme
tato slova (F. Nausea, *Epistolarum miscellaneorum... libri X.*
Basileae 1550, str. 172): *Insignis theologus, doctor Ioannes*
Cochlaeus... bene mane se hinc in viam daturus iniunxit mihi,
ut te suo nomine salutarem quam officiosissime, deinde monerem,
ut... episcopo Viennensi... persuaderes, ne tam liberaliter
quosvis promoveat, quoniam Lutheranorum colubri se mirabili
metamorphosi in cumbos et angelos lucis transformet. Perfacile
potes animadvertere, quorsum haec dicantur. Ridebam hoc
mecum in literis Georgii Wicelii et iam rem non perinde vanam
esse comperio...

Horákovu zmínku o Jiřím Wicelioví (o něm srov. K. Krumhaar,
Die Grafschaft Mansfeld im Reformationszeitalter... Eisleben
1855, str. 179; P. Tschakert, Allgemeine deutsche Biographie 43,
Leipzig 1898, str. 657nn) a jeho listu lze nyní zpřesnit odkazem
na Wiceliův dopis, adresovaný Horákovi a otištěný v paléotypu
Epistolarum, quae inter aliquot centurias videbantur partim pro-
futurae theologiarum literarum studiosis, partim innocentis fa-
mam adverus sycophantiam defensorum libri quatuor Georgii

Wicelii . . . Lipsiae an. M. D. XXXVII. (= 1537),¹⁾ fol. p 4b až q 3b. Jeho obsahem jsou zprávy o novinkách, týkajících se především náboženských poměrů v Německu a v Anglii, bojů císaře Karla V. s Turky a Francouzi, války mezi Dány a Lubekem, dobytí Münsteru a jeho ohlasu mezi luterány a příprav na Tridentický koncil. Wiceliovy formulace jsou voleny tak, aby dokázaly, jak je nejisté spoléhat se na to, co v dané chvíli prohlašují stoupenci Lutherova učení. Přímý vztah k Horákovi má především počátek a konec tohoto dost rozsáhlého Wiceliova listu, z něhož zde proto uvádíme v originálu jen úvodní a závěrečnou část: (fol. p 4b) M. I(ohanni) H(asenberg) B(ohemo) s. p. – Quod tuis ad me literis non respondisti hactenus, tribues publicis occupationibus. Alioqui te et amo unice et admiror. (fol. q 1a) Nomen tuum, quum ageres Lipsiae, mihi erat percognitum, tu vero ignotissimus. Spero te, ubicunque rerum statu contineare, apostolicae ecclesiae causae neque animo neque calamo defuturum . . . Caeterum literas reverendiss. d. episcopi Viennen., quas una misisti, vix queam eloqui, quanta perlegerim voluptate, maxime eam ob rem, quod pollicerentur concilii futuri certitudine . . . Respondebo episcopo, quam primum vacabit. Tu si illi prior scripseris, commendabis me viro tanto . . . (fol. q 3a) Evangelici praedicant partes Caesaris, convitiantur regi (scil. Galliae), an ex animo, ipsi norint. Foelicitas Caesaris ab his plausum extorquet, si tanta illius esset ingoelicitas, vereor, ne diversa vulgo audiremus. Parum fidei ego tali laudatorum generi darem, si Carolus essem. Nam quo modo ei ex animo favere possunt, quem pro Antichristiano habent? . . . (fol. q 3b) Mirabere, ecquid ego hic de rumoribus. Mi Hasenberge, sic placuit, dum, quod scriberem, aliud non erat et conveniebat, ut amico hoc verbosius scriberem, quo rarius, ut non comminiscar epistolam tuam tale quidpiam exigere. Alioqui nemo minus hoc scribendi argumento delectatur atque ego. Tu paria facies, si quid in Bohemia tua geratur, ad me libenter diligenterque perscripseris. Vale, vir doctissime. Me redama. Islebii. Anno M. D. XXXVI.

Wiceliův dopis není sice přímo adresován, nýbrž je jen označen iniciálami M. I. H. B., ale oslovení Mi Hasenberge, které se čte v jeho závěru, dovoluje nám výše uvedené doplnění. Svědčí pro to ostatně i několik důvodů věcných, například zmínka o adresátově působení lipském i žádost o zprávy z Čech. Obojí se s životními osudy Horákovými velmi dobře shoduje, srov. Rukověť 2, str. 332. Také datování Wiceliova listu není jednoznačné – je určeno dost obecně rokem 1536, ale několik časových narážek

svědčí o tom, že vznikl asi ještě v jeho první polovině. Často jsou totiž uvedeny mezi novinkami události, k nimž došlo r. 1535, např. na fol. q 1a zpráva o dobytí Tunisu a o porážce tureckého vasala Chareddina Barbarossy vojskem Karla V. nebo zmínka o dobytí Münsteru. Na fol. q 2a čteme o popravě Tomáše Mora († 6. července 1535). Naproti tomu z roku 1536 pochází pouze zpráva o dobytí Tolosy (= Toulouse) v jižní Francii, k němuž došlo na počátku dvouleté války (1536–38) mezi římským císařem Karlem V. a francouzským králem Františkem I. O počátku roku 1536 by mohla svědčit i ta okolnost, že Wiceliův list Horákovi je v našem tisku položen mezi dopisy z roku 1536 na prvním místě. Zda se Horákova formulace Ridebam hoc mecum in literis Georgii Wicelii vztahuje na tento nebo na jiný pozdější Wiceliův dopis, nelze zatím rozhodnout.

2

Kdežto pražská universita vydávala souborně své vyhlášky a intimace tiskem až na počátku 17. století (srov. Rukověť 2, Praha 1966, str. 447n), byl na cizích universitách tento zvyk běžný již v době podstatně dřívější. Tak například vitenberská universita, jejíž styky s českými zeměmi jsou dobře známy, vydávala již od roku 1553 publikaci Scriptorum publice propositorum . . . in academia Witebergensi tomus I. (–VII.), v níž byly postupně otiskovány nejen děkanské nebo rektorské vyhlášky a zprávy o úmrtí jednotlivých studentů a profesorů, nýbrž i verše, které při různých příležitostech složili příslušníci a přátelé university. Jakkoli jde o tisk, který zdánlivě nemá s českou kulturní a literární historií nic společného, obsahuje přece nejednu cennou zprávu o českých scholárech a profesorech, kteří ve Vitenberku studovali nebo na vitenberské universitě přímo působili. Je pro nás proto cenným pramenem, který si zasluhuje bližší pozornosti. Na tomto místě máme zatím v úmyslu zabývat se dvěma básnickými texty, které ve Vitenberku složili čeští studenti, později dobře známí spisovatelé Šimon Proxenus a Petr Codicillus. Vydání těchto veršů je odůvodněno tím, že výše uvedený paleotyp není v našich knihovnách dostupný. Jeho celkový rozbor musí zatím zůstat vyhrazen pro pozdější dobu.

Chronologicky první je báseň Šimona Proxena (o něm srov. LF 83, 1960, str. 145–51 a ZJKF 5, 1963, str. 14–21; 6, 1964, str. 75–80; 7, 1965, str. 52–55; 8, 1966, str. 88–91), otištěná ve druhém svazku výše uvedeného spisu na fol. 56a–57b.²⁾ Jde o verše, které svědčí o tom, že Proxenus udržoval spojení s Prahou a že jej

dovedla zaujmout domácí historie, i když v tom směru není bez zajímavosti, že pochvalné zmínky o některých povahových rysech českého národa, jež čteme v úvodu Proxenovy básně (srov. v. 1 a 5), se shodují s obdobnými výroky Proxenova vitenberského učitele Filipa Melanchthona.³⁾ S těmito názory se však Proxenus mohl též setkat již dříve v Čechách.⁴⁾ Oslavné verše na Prahu, jimiž pak báseň pokračuje (v. 15n), obsahují obdobnou myšlenku, kterou jen o dvě léta dříve vyjádřil formou básnické věštby člen družiny Jana staršího Hodějovského básník Jan Banno (srov. Rukověť 1, str. 133). Několik reminiscencí na tyto úvodní verše je i v pozdější Proxenově básni *Ducum et regum Bohemiae series* z roku 1556. Vlastní téma o slunečních úkazech, k nimž prý došlo 10. června 1554 v Praze, pojednává asi o obdobné události, které se týká jen o dva dny později datovaná zpráva Prokopa Lupáče, *Rerum Bohemicarum ephemeris* (1584), k 12. VI.: „A. D. 1554. Solis facies pallida ac veluti lurida aspectabatur etc.“ Bylo to téma konvenční, které se ve výše uvedených *Scripta publica* vyskytuje dost často; několikrát je zastoupeno i mezi verši příslušníků družiny Jana staršího Hodějovského, k níž patřil také Proxenus. Tak například jen ve druhé Farragině zpracoval Pavel Aquilinas téma *De solis triplicati portento* (fol. 103a-b), Oldřich z Hodějova *De spectro Martiali in aëre viso* (fol. 103b-104a), Tomáš Mitis *De ecthlipsi (!) solis anno 1560* (fol. 223b-224b), Vít Orcinus *De prodigiis anni 51* (fol. 65a-67b) a Jiří Vabruschius *De cometa in mense Martio conspecto . . . 1556*. Že do této řady patří i Petr Codicillus, o tom svědčí mimo jiné i následující báseň.

f. 56a De imaginibus conspectis in sole Pragae, Bohemorum metropoli, 10. Iunii anno 1554

Gens vetus et gestis praeclara Bohemica bellis
sustulit invictum celsa per astra caput.

Servat et antiquum praesenti tempore robur,
seu sint arma foris, seu toga sumpta domi.

5 Magna regit gravitas generoso in pectore mores,
qualis in herois conspicienda viris.

Adde, quod Aonias coluisse fideliter artes
ingenii summum credidit esse decus.

Nomen ab antiquis gerit haec memorabile Boiis,
qui primum sedes hic tenuere suas,

f. 56b pinguia Sudeti claudunt ubi iugera montes
atque tuo iungunt, Pannonis ora, solo.

Plurima munifico struxerunt moenia cultu
et nova subiectis iura dedere viris.

15 Inter at urbs reliquas splendens caput extulit urbes,
qua celer irriguos Mulda pererrat agros,

auspicii mira dominans quam sorte Lybussa
nomen ab execto limine ferre iubet.

Hic domus aërias extendit regia turres,
20 quae columen regno, terra Bohema, tuo est.

Magnorum series ornat numerosa virorum
illum praecipue non sine laude locum

et plebs praesidiis legum sociata sub aequis,
sunt quibus haec summo phasmata visa polo.

25 Cum vespertinas Phoebus properaret ad undas
clauderet et spaciis hora secuta diem,
factus erat medius mutato lumine cyclus,
ante suo nunquam qualis in orbe fuit.

Desuper influxus hausit tres ore cruentos,
30 sarciat accepti ceu sua damna mali.

Hincque suam repetens affusa parte figuram,
non nisi sanguineo splendet ab axe ruber.

Nec mora, completum miles procedit in orbem,
35 hei mihi, venturj nuncia dira mali.

Eius erat facies peplo celata sub atro,
in reliqua simili parte colore minax.

Fortiter elatam dextram sustollit in altum,
intendit saltus viribus inde suis.

40 Post velut in tenues fugiens evanuit auras,
an videt hostiles non procul esse manus?

Hinc partem monachus solis successit in istam,
qua sibi concessio defugit ille loco.

Hic timidos figit contracto corpore gressus,
45 ceu repat, manibus fert sibi fulcra suis.

Transgreditur solis directo tramite corpus,
nutat et inconstans est meditatus iter.

Huic niger ex omni dependet parte cucullus,
50 insolito facies tetra colore fuit.

In capitis summo candens sed vertice rasi
circulus abscissis splendet ab inde comis.

Vix ubi sanguinei transgressus lumina solis,
in summo tremulus constitit ipse iugo.

Ac inclinatis scapulis et corpore quaerit,
65 quem possit tuto solus habere locum.

Deserit hinc clari fulgentia culmina solis
atque sub hoc corpus condidit arte suum.

Nil nisi sola polo superest tunc orbita Phoebi,
cuius erat facies visa rubere magis

60 atque sub occiduas mox descendisse procellas,
ordine postquam essent ista peracta, maris.

Cernere coelestem licet hinc in crimina poenam,
iratum monstrant talia signa Deum.

Sed precor, aeternum velis ut placare parentem,
75 qui geris humani corporis ossa, Deus,

inque pios terris coetus crevisse Bohemis,
qui te non ficta religione colant.

f. 57b 41 Solus

Simon Proxenus Budbicensis

Báseň Petra Codicilla byla složena r. 1558 a je otištěna ve třetím svazku výše uvedené publikace na fol. 156b–157b. Týká se zatmění měsíce z 2. dubna 1558 (Codicillův odchod z Vitenberku je tedy třeba položit za toto datum, srov. Rukověť 1, str. 389n). Popis astronomického jevu, jemuž zde Codicillus věnoval pozornost je – pokud víme – jeho první skladbou tohoto druhu, ale obsahuje již v plné míře ony prvky, které jsou charakteristické pro všechny jeho pozdější obdobné skladby (srov. Rukověť 1, str. 392–94). Jejich podstatou je snaha o vědecky přesný popis, který však vychází z víry, že poslední příčinou popisovaného jevu je boží vůle. Tato exegeze v sobě spojuje vedle rysu pozitivního – snahy o přesné pozorování a dokonalý popis – i prvek negativní – víru, tradovanou již ze starověku a živou i ve středověku, podle níž nebeské jevy (zvláště zatmění a komety) dávají lidem výstrahu před hrozcími pohromami.⁵⁾ Takovouto vědecko-teologickou konstrukci se silnou etickou intonací ovšem Codicillus sám nevytvořil. Je to schéma, se kterým se blíže seznámil ve Vitenberku (mnoho dokladů o tom podává výše citovaný tisk Scripta publica) a jehož horlivým stoupencem a podporovatelem byl – pokud můžeme soudit podle zachované korespondence – zvláště tamní Codicillův učitel Filip Melanchthon. A právě Melanchthonovi byla vlastní polemika proti „bezbožným epikurejcům“ a jejich výkladům, jako by se vše dělo náhodou (casu). Melanchthon naproti tomu vykládal lidský život i přírodní úkazy jako výsledek uvědomělé boží vůle⁶⁾ a jeho čeští žáci tyto výklady bez výhrad přijímali. Patřil mezi ně kromě Collina, Sixta a Ambrože z Ottersdorfu (srov. LF 90, 1967, str. 54 a pozn. 31) a jiných (výše úvod k básni Proxenově) jistě i Petr Codicillus, jak o tom svědčí úvodní verše jeho níže otištěné básně. Výstrahy o vize budoucích pohrom, které na počáteční verše navazují, opakují se často i v pozdějších Codicillových popisech nebeských jevů.

fol. 156b Carmen de eclipsi lunae, quae erat anno Domini 1558. labente 2. die Aprilis 10. hora O. minuto, Wite(ber)gae scriptum a Petro Codicillo Tullechovino.

Vivimus haud casu, vitam Deus ipse gubernat,
nascimur haud frustra, vult pia facta Deus.
Certa Dei totus monstrat vestigia mundus
edocet et moli numen adesse suae.

- 5 Esse Deum evincit mundi pulcherrimus ordo
motus et astrorum perpetuaeque vices.
Insita divinae nobis est flammula mentis,
quae vitium a rebus separat una bonis.

f. 157a

10 Corda timent meritas divini numinis iras,
pro facto referunt spemque metumque suo.
Horribiles culpam poenae comitantur atrocem
et, quae sera venit, maxima poena venit.
Haec ita quod fiant, quis non videt? Omnia mundi
regna metu poenae ceu stupefacta tremunt.

15 Sed Deus est mitis, procedit lentus in iram
et, quoties vindex cogitur esse, dolet.
Ac ideo, ut fragiles nos ad meliora reducat,
nam curam nostri more parentis agit,
signa sua ostendit nostram tractura ruinam,

20 ni mutet mores impia vita suos.
Vidimus exorto praetensa praelia soli
et varia in multis edita monstra locis.
Fulmine quassari sacratas vidimus aedes
saepeque terrificis spectra locuta modis.

25 Vidimus ante duos annos in vere cometam
astraque iam toties lumine cassa suo.
Quae licet excipiunt Sardoo cuncta cachino
ii, quorum in vicium pectora prona ruunt,
attamen hos tandem nil quicquam tale timentes

30 obruet irati poena severa Dei.
Quando Deus differt poenas, non protinus aufert,
compensat longas at gravitate moras.
Nos igitur moniti coelum spectemus et astra
signaque, quae Dominus nos monitura facit.

35 Sit pietas nobis ardensque oratio curae
nostraque sit voci consona vita Dei.
Rursus enim praesens eclipses afferet annus,
florida cum verno rore madebit humus
cumque dies alterque dies Aprilis et horae

40 tot fuerint, quot habent carmina nostra pedes,
ante fere medium noctis contraria fratri,
decolor atratis Luna vehetur equis.
Ibit in Astraeae signum, pietatis in aedes,
Chironque Eois egredietur aquis.

f. 157b

45 Hesperias Martem cernens Venus ibit ad undas,
Mars erit in quarta Leucadiusque senex.
Talis erit coeli facies, cum Luna tenebris
mersa gemet nostri damna futura mali.

50 Bella gerent reges, fiet pestisque famesque
et turbae propter religionis opus.
Iusticiae regimen, leges sine honore iacebunt,
evenient doctis magna pericla viris.
Sed tibi, Gnate Dei, potis est invertere fatum,
quo duce nulla piis damna nocere queunt.

55 Protege tu populum vere tua dicta sonantem
et sana coetus vulnera saeva tui.

P. 10. h. 0. m.
M. 11. h. 35. m.
F. 13. h. 14. m.

1) Pracoval jsem s exemplářem (264ff v 4°) lipské Universitní knihovny: Epist. lat. rec. 61.

2) Pracoval jsem s exemplářem lipské Universitní knihovny: Orat. lat. rec. 64.

3) Srov. Rudolf Říčan, Melanchthon und die böhmischen Länder v sborníku Philipp Melanchthon, Berlin 1963, str. 239n.

4) J. Hejnic, Rozpravy ČSAV – řada společenských věd 67 (1957), sešit 7, str. 15 a 29; J. Martínek, ZJKF 4 (1962), str. 24nn.

5) Srov. ZJKF 8 (1966), str. 153n.

6) Např. v předmluvě k Purbachiově knize Theoricae novae planetarum z roku 1535 (= Corpus Reformatorum 2, sl. 814–21) a často i později.

LAUTERBECKOV REGENTENBUCH A RAKOVSKÉHO DIELO DE MAGISTRATU POLITICO

Medzi politickou literatúrou XVI. storočia zaujíma významné miesto dielo Regentenbuch, napísané bavorským právnikom Jurajom Lauterbeckom a vydané v Lipsku r. 1556. Česká verejnosť sa oboznámila s jeho obsahom najmä po jeho preložení do češtiny, resp. po jeho upravení¹⁾ Danielom Adamom z Veleslavína a po vydaní pod titulom Politia historica. O vrchnostech a spravčých swietských knihy patery, v Prahe r. 1584. Že však Lauterbeckovo dielo bolo v Čechách známe už pred vydaním Veleslavínovej Politie, svedčí aj tá skutočnosť, že Martin Rakovský ho poznal a z neho čerpal pri písaní obidvoch svojich filozoficko-politických diel, De partibus rei publicae et causis mutationum regnorum imperiorumque z roku 1560 a De magistratu politico z roku 1574.

Lauterbeckov Regentenbuch má päť kníh. V prvej, pozostávajúcej z 15. kapitol (Ia–XXa), autor píše o rozdielnych vládnych formách (1. kap.), o veľkých svetových ríšach (2. kap.), o rímskych úradoch (3.–8., 10.–12. kap.), o kňazstve u pohanov (9. kap.), o vzniku kniežatstva a grófstva v Nemecku (13.–14. kap.) a o kráľoch a ich korunovaní (15. kap.). V druhej knihe, pozostávajúcej zo 17 kapitol (XXb–LXXIIb), autor píše o božskom pôvode vrchnosti (1. kap.), o vlastnostiach vladárov (2.–11. kap.), o tyranide (12. kap.) a o spravodlivosti a štedrosti vladárov (13.–17. kap.). V tretej knihe, pozostávajúcej zo 14 kapitol (LXXIIIa–CVIIIb), píše o vojne a jej škodlivosti, o postoji vladára k premoženým, o vojenskom práve a vojenskej disciplíne a o vojenských zmluvách a ich plnení (1.–14. kap.). V štvrtej knihe, pozostávajúcej z 20 kapitol (CIXa–CXLVb), píše o riadení štátu so zreteľom na zákony a spravodlivosť (1.–13. kap.), o peniazoch, mierach a váhach (14.–15. kap.) a o zložkách občianstva a povinnostiach občanov (16.–20. kap.). Konečne v piatej knihe, pozostávajúcej z 8 kapitol (CXLVIa–CLXb), píše o súdnictve, súdoch a trestoch (1.–8. kap.). K dielu je pripojený preklad reči filozofa Musonia k sýrskemu kráľovi (CLXVIIIb–CLXXIa).

Rakovský v prvom diele, De partibus rei publicae et causis mutationum regnorum imperiorumque, píše o rozvrstvení občianstva, o ideálnej obci v Kafarnaume a o učených a teologických príčinách zmien ústavných foriem a štátov a v druhom diele, De magistratu politico, píše v prvej knihe o pôvode vrchnosti, o vlád-

nych formách, o zložkách občianstva a o cielei vrchnosti, v druhej knihe podáva dejiny sveta, resp. dejiny štyroch monarchií, a konečne v tretej knihe opisuje sedem kráľovských čností: zbožnosť, múdrosť, spravodlivosť, udatnosť, umiernenosť, štedrosť a lás-kavosť.

Ako vidieť zo stručného náčrtu obsahu Lauterbeckovho Re-gentenbuchu a Rakovského diel, koncepcia uvedených spisov je rozličná a Lauterbeckov Regentenbuch nemohol byť základným prameňom Rakovského diel. Tým boli Aristotelove a Ciceronove spisy, ako to konečne uvádza aj sám autor na nejednom mieste svojich spisov. No predsa niektoré kapitoly v Lauterbeckovom diele, najmä v jeho druhej knihe, majú zhodnú tematiku s Rakov-ského dielom De magistratu politico a to predovšetkým s jeho treťou knihou.

Ako Lauterbeck píše, že v ľudskom živote nič nie je stále, ale že všetko podlieha zmene, a cituje pritom jednak slová Joachima Cameraria – Nihil in rebus humanis firmum, rectum, fixum, sta-bile, jednak slová neznámeho autora – Labuntur humana semper ac fluunt, nunquam in eodem statu permansura. Ea conditione natura constituit singula, ut in occasum atque interitum vergant,²⁾ tak aj Rakovský píše:

Nil generat natura parens durabile semper,
quod modo fit summum, mox velut umbra perit.
Omnia sunt vicibus dominisque obnoxia fatis
quorum nec ferrum frangere iura potest.
Fata manent homines, fatis damnata labascunt
ante quibus summo stare dedere loco.³⁾

No toto nie je jediné miesto z 2. kap. I. knihy Lauterbeckovho Regentenbuchu, ktorým sa Rakovský inšpiroval. Zhoda je medzi nimi aj čo sa týka mien nástupcov Alexandra Veľkého: Seleuka, Ptolemaia, Antigona a Kassandra,⁴⁾ zhoda je v tvrdení o hrôzach popáchaných Rimanmi⁵⁾ a konečne u obidvoch sa začiatok rím-skej monarchie kladie do roku 47 pr. n. l.⁶⁾ Aj v ďalších častiach Lauterbeckovho diela nachádzame miesta zhodné s miestami u Rakovského. Tak obidvaja uvádzajú Nimroda ako prvého kráľa⁷⁾ a obidvom bol meč odznakom vladárskej moci.⁸⁾

Ešte početnejšie sú zhody medzi Rakovského dielom a II. knihou Regentenbuchu. V obidvoch dielach sa spomína Danielov výklad o štyroch monarchiách⁹⁾ a jeho výklad sna o strome,¹⁰⁾ v obidvoch sa píše, že pohanskí vladári pokladali Dia za svojho

praotca,¹¹⁾ v obidvoch sa hovorí, že kráľovi nestačí byť múdrom, ale že má byť aj nábožným,^{11a)} v obidvoch sa píše o kritikách smilstva v Starom zákone ako o výstrahe pred modloslužbou,¹²⁾ a že povinnosťou kráľa je bojovať proti idolatrii.^{12a)} V obidvoch sa uvádza Dávidov výrok, že príkaz boží mu je svetlom,¹³⁾ a podľa obidvoch autorov ľud si upravuje svoje mravy podľa mravov vla-dára.¹⁴⁾ Táto posledná myšlienka je ohlasom veršov Claudiana:

... compositur orbis

regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
humanos edicta valent, quam vita regentis.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus,¹⁵⁾

ktoré Lauterbeck cituje a Rakovský zrejme napodobňuje:

Ad regis mores regnum compositur omne:

talis et est famulus, qualis habetur herus.

Utque aquilas sequitur miles lituosque sonantes,

Mars quotiens campis agmina saevus agit,

sic ducis exemplo regitur vitamque regentis

induit et spectat subdita turba sui.¹⁶⁾

Posledné štyri verše sú však zložené podľa Melanchthona.¹⁷⁾

Obidvaja autori píšu, že najväčším víťazstvom je premôcť seba samého.¹⁸⁾ Aj túto myšlienku prevzali od Claudiana, ako jasne vyplýva z Claudianových veršov, citovaných Lauterbeckom:

Tu licet extremos late dominere per Indos,
te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:
si metuis, si prava cupis, si duceris ira,
servitii patiere iugum, tollerabis iniquas
interius leges: tunc omnia iura tenebis
cum poteris rex esse tui...¹⁹⁾

Obidvaja autori zdôrazňujú význam mieru pre štát a Rakov-ského verše:

Pax alit ingenia ac homines, pax moenia et urbes
agricolasque beat floridaque arva facit²⁰⁾

sú nepochybne napodobením veršov neznámeho autora, citova-ného Lauterbeckom:

Pax alit ingenia et praeclaras excitat artes,
pax homini larga dat bona cuncta manu.²¹⁾

Obidvaja autori zdôrazňujú potrebu duševného oddychu a pritom prirovnávajú človeka k luku, ktorý, ak sa nemá zlomiť, vraj tiež treba z času na čas spúšťať.²²⁾ Toto prirovnanie poznáme síce z Herodotovho rozprávania o egyptskom kráľovi Amasisovi,²³⁾

ale nakoľko mi je známe, pred Rakovským sa vyskytuje len u Lauterbecka.

Obidvaja autori preberajú Senecovo prirovnanie útrap vláda- ra k loďke zmietanej na mori,²⁴⁾ obidvaja považujú obdarovanie bohatých za vylievanie vody do rieky,²⁵⁾ obidvaja píšú, že láska- vého panovníka miluje ľud²⁶⁾ a že vládár, ktorý nevie láskavo vypočuť poddaných, nemá byť vládarom.²⁷⁾ Obidvaja uvádzajú ako láskavých vládarov Alexandra Veľkého,²⁸⁾ Augusta²⁹⁾ a Tita³⁰⁾ a obidvaja odsuzujú postup Demetria Poliorketa, ktorý nielen že nevyhovel písomnej žiadosti Aténčanov, ale ju hodil z mosta do rieky.³¹⁾

U obidvoch autorov sa pripomína výrok cisára Tita, že od vláda- ra nikto nemá odchádzať smutný;³²⁾ obidvaja sa zmieňujú o Šalamúnovom prirovnaní láskavosti kráľa k tichému večernému dažďu;³³⁾ u obidvoch sa nachádza myšlienka, že božstvo dáva všetko zadarmo a že vládár ho má napodobňovať;³⁴⁾ obidvaja prirovnávajú fiscus k slezine, ktorá, keď vzrastie, privádza záhubu celému telu;³⁵⁾ u obidvoch sa podáva rozsiahly a pútavý rozhovor o štedrosti medzi Kyrom a Kroizom,³⁶⁾ prevzatý z Xenofontovej Kyropaideie;³⁷⁾ u obidvoch čítame požiadavku, že vládár má nie- kedy prehliadnuť, čo vravia ľudia;³⁸⁾ obidvaja odsudzujú pochleb- níkov a porovnávajú ich s krkavcami³⁹⁾ a obidvaja považujú za- znávanie práva za príčinu vzbúr a zločinnosti v štáte.⁴⁰⁾

Medzi treťou knihou Regentenbuchu a Rakovského dielom De magistratu politico je zhoda len v tom, že obidvaja radia vlá- dárovi láskavosť k premoženým, pričom sa obidvaja dovolávajú nestálosti ľudského šťastia,⁴¹⁾ a že obidvaja považujú premoženie seba samého za najväčšie víťazstvo.⁴²⁾

Medzi štvrtou knihou Regentenbuchu a Rakovského dielom je zhoda v spoločnej myšlienke, že človek je zrodený pre prácu,⁴³⁾ a konečne medzi piatou knihou Regentenbuchu a Rakovského dielom je zhoda v zavržovaní popravy na základe útrpného pri- znania⁴⁴⁾ a tvrdení, že nikto na svete nie je bez chýb.⁴⁵⁾

Z uvedených zhôd jasne vyplýva, že pri písaní svojho diela De magistratu politico Rakovský čerpal z Lauterbeckovho Regen- buch. Dosvedčujú to najmä početné miesta z opisu múdrosti, štedrosti a láskavosti,⁴⁶⁾ predovšetkým miesta, ktoré nenachá- dza- me u iných reformačných autorov, ako napríklad opis dialogu o štedrosti medzi Kyrom a Kroizom⁴⁷⁾ a pekné prirovnanie pracu- júceho človeka k napätému luku.⁴⁸⁾

M. Okál

POZNÁMKY

- 1) Daniel Adam z Veleslavína, *Politia historica*, 491.
- 2) Georgius Lauterbeck, *Regentenbuch*, IIIa.
- 3) Rakovský, *De partibus rei publicae et causis mutationum regnorum imperiorumque*, 263–268.
- 4) Rakovský, *De magistratu politico*, II 359–368 – Lauterbeck, *Regenten- buch*, IIIb.
- 5) Rakovský, II 501–506 – Lauterbeck, IVa.
- 6) Rakovský, II 55 – Lauterbeck, IVa.
- 7) Rakovský, I 211 – Lauterbeck, XVIIIa.
- 8) Rakovský, I 143–154 – Lauterbeck, XIXa.
- 9) Rakovský, I 223–224 – Lauterbeck, XXb.
- 10) Rakovský, I 221–222, 537–538 – Lauterbeck, XXIIa.
- 11) Rakovský, I 255–256 – Lauterbeck, XXb.
- 11a) Rakovský, III 163–164 – Lauterbeck, XXIVb.
- 12) Rakovský, III 187–188 – Lauterbeck, XXIVb.
- 12a) Rakovský, III 199–210 – Lauterbeck, XXIVb.
- 13) Rakovský, III 217–218 – Lauterbeck, XXIVb.
- 14) Rakovský, III 1325–1330 – Lauterbeck, XXVIa.
- 15) *Panegyricus de quarto consulatu Honorii*, 299–302.
- 16) Rakovský, III 1325–1330.
- 17) Melanchthon, *Proverbiorum cap. X. Operum Ph. Melanthonis pars sec. Vitterbergae* 1562, 889.
- 18) Rakovský, III 674 – Lauterbeck, XXVIa.
- 19) *Panegyricus de quarto consulatu Honorii*, 257–262 – Lauterbeck, XXVIa.
- 20) Rakovský, I 489–490.
- 21) *Regentenbuch*, XXXVIIIb.
- 22) Rakovský, III 993–994 – Lauterbeck, LIIb.
- 23) Herodotos, II 173.
- 24) Rakovský, III 611–614 – Lauterbeck, XXXIIb – Seneca, *Agamemnon*, 57–72.
- 25) Rakovský, III 1071 – Lauterbeck, LIIb.
- 26) Rakovský, III 1231–1234 – Lauterbeck, LIIIa.
- 27) Rakovský, III 1241–1244 – Lauterbeck, LIIIa.
- 28) Rakovský, III 1247–1250 – Lauterbeck, LIIIb.
- 29) Rakovský, III 1251–1252 – Lauterbeck, LIIIa.
- 30) Rakovský, III 1253–1254 – Lauterbeck, LXIIa.
- 31) Rakovský, III 1255–1256 – Lauterbeck, LIIIa-b.
- 32) Rakovský, III 1235–1236 – Lauterbeck, LIIIb, LXIIIa.
- 33) Rakovský, III 1227–1230 – Lauterbeck, LIIIb – *Proverbia*, XVI 15.
- 34) Rakovský, III 1047 – Lauterbeck, LXIIa.
- 35) Rakovský, III 1137–1142 – Lauterbeck, LXIIa.

- 36) Rakovský, III 1091–1120 – Lauterbeck, LXIa – LXIIa.
 37) Xenofon, Kyrupaideia, VIII 2, 15–23.
 38) Rakovský, III 1083–1088, 1215–1218 – Lauterbeck, LXVIa – LXVIIIa.
 39) Rakovský, III 447–450 – Lauterbeck, LXXa.
 40) Rakovský, III 551–552 – Lauterbeck, LVIIIb.
 41) Rakovský, III 1117 – Lauterbeck, LXXXIVa.
 42) Rakovský, III 673–674 – Lauterbeck, LXXXIb.
 43) Rakovský, I 350 – Lauterbeck, CXIVa.
 44) Rakovský, III 1157–1158 – Lauterbeck, CLVb – CLVIIIa.
 45) Rakovský, III 1191 – Lauterbeck, CLXVIa.
 46) Porovnaj najmä verše o štedrosti: III 1047 – LXIIa; 1091–1120 – LXIb – LXIIa; 1137–1142 – LXIIa.
 47) Pozri pozn. 36.
 48) Pozri pozn. 22.

(RÉSUMÉ)

Le Regentenbuch de G. Lauterbeck et l'oeuvre De magistratu politico de M. Rakovský

Dans la littérature politique du XVIe siècle une place importante appartient à *Regentenbuch*, ouvrage écrit par le juriste bavarois Georges Lauterbeck et publié à Leipzig en 1556. Néanmoins, ce n'est qu'après sa traduction en tchèque par Daniel Adam de Veleslavin et après sa publication sous le titre *Politia historica* à Prague en 1584 que le public tchèque en a pris une meilleure connaissance. Il en est toujours que cet ouvrage de Lauterbeck fut connu en Bohême bien avant la publication de la *Politia historica*, ce qui se confirme aussi par le fait que Martin Rakovský en avait puisé écrivant son grand poème *De Magistratu politico*, publié celui-ci à Leipzig en 1574.

Après avoir tracé une analyse et de l'ouvrage de Lauterbeck et de celui de Rakovský, l'auteur de l'article présent fait remarquer que malgré la différente conception des deux oeuvres et malgré le fait que l'ouvrage de Lauterbeck ne pouvait aucunement servir de source fondamentale à Rakovský, il y a une certaine ressemblance dans la thématique des deux ouvrages en question. C'est que plusieurs chapitres du *Regentenbuch* nous rappellent, par leur thématique, certains passages du poème de Rakovský, notamment le troisième livre qui concerne les vertus royales.

De même que Lauterbeck écrit, dans le premier livre de son *Regentenbuch*, que rien n'est constant dans la vie humaine, mais que tout change, Rakovský écrit lui aussi: *Nil generat natura parens durabile semper / quod modo fit summum, mox velut umbra perit. / Omnia sunt vicibus dominisque obnoxia fati / quorum nec ferrum frangere iura potest. / Fata manent homines, fati damnata labascunt / ante quibus summo stare dedere loco.* Les deux auteurs sont d'accord quant aux noms des successeurs d'Alexandre le Grand, pour ce qui est la mention des horreurs commises par les Romains, et ils sont d'accord aussi en mettant les débuts de la monarchie romaine dans l'an 47 avant notre ère. Les deux nomment Nimrod en tant que premier roi, et tous les deux considèrent l'épée comme signe du pouvoir royal.

Quant aux parallèles existant entre le second livre du *Regentenbuch* et le poème de Rakovský, elles sont plus nombreuses encore. Dans les deux ouvrages, on mentionne le songe sur l'arbre expliqué par Daniel, et tous les deux ouvrages font mention des quatre monarchies, des critiques de l'adultère dans l'Ancien Testament en tant qu'avertissement contre l'idolâtrie, les deux rappellent les paroles de David disant que l'ordre de Dieu est de la lumière pour lui, tous les deux écrivent que les souverains païens prenaient Zeus pour leur celles de son souverain, l'idée qui est un écho provenant du poète Claudien dont les vers sont cités par Lauterbeck et imités par Rakovský.

Les deux auteurs écrivent que la plus grande victoire est de vaincre soi-même, ce qui est également l'écho des vers de Claudien, cités par Lauterbeck. Tous les deux auteurs exaltent l'importance de la paix pour l'État et les vers respectifs de Rakovský sont sans aucun doute l'imitation des vers d'un poète inconnu, les mêmes cités d'ailleurs par Lauterbeck aussi. Les deux auteurs font remarquer le besoin du repos pour l'esprit, et ils comparent l'homme à l'arc qui doit être détendu, de temps en temps, pour ne pas rompre. Cette comparaison, connue de la narration d'Hérodote sur le roi égyptien Amasis, ne se trouve, à ma connaissance, avant Rakovský que chez Lauterbeck. Les deux auteurs reprennent la comparaison faite par Sénèque des soucis du souverain avec la barque agitée sur la mer, et les deux pensent que le fait de faire des dons aux riches est le même que de verser de l'eau dans une rivière; ils écrivent aussi que le souverain clément est aimé par le peuple et qu'un souverain qui ne sait pas écouter ses sujets avec complaisance, ne mérite pas d'être souverain. Les deux nomment Alexandre, Auguste et Titus comme souverains cléments, et les deux critiquent l'attitude de Démétrios Poliorcète envers les Athéniens.

Les deux auteurs rappellent les paroles de l'empereur Titus disant que personne ne doit quitter triste son souverain, tous les deux mentionnent la comparaison faite par Salomon de la clémence du roi avec la pluie silencieuse du soir; on trouve chez tous les deux l'idée que Dieu donne tout gratuitement et que le souverain doit l'imiter en ceci; les deux comparent le fiscus à la rate qui, après avoir grandi, amène la perte au corps entier; chez tous les deux, on trouve le long et intéressant dialogue de Cyrus avec Croesus sur la largesse; ils sont d'avis tous les deux que le souverain doit parfois faire semblant de ne pas entendre ce que disent les gens, ils condamnent tous les deux les flatteurs et les comparent aux corbeaux, et tous les deux pensent que la négligence du droit est la cause des émeutes et de la criminalité dans l'État.

Pour ce qui est le troisième livre du *Regentenbuch* et de l'oeuvre de Rakovský, le seul accord qu'on y trouve est en ce que les deux conseillent au souverain de la clémence envers les vaincus et en ce que les deux ouvrages font mention de l'instabilité de la fortune humaine.

Entre le quatrième livre du *Regentenbuch* et le poème de Rakovský l'accord consiste en ce que les deux auteurs affirment que l'homme est né pour le travail et, finalement, tous les deux condamnent l'exécution d'un homme par suite d'un aveu forcé par la torture.

Ces passages parallèles prouvent que Rakovský, écrivant son poème *De magistratu politico*, puisait du *Regentenbuch* de Lauterbeck. De nombreux passages de son poème en sont la preuve, ainsi la description de la sagesse, de la largesse et de la clémence, mais avant tout les passages que l'on ne trouve chez les autres auteurs de la Réforme, comme par exemple la description du dialogue entre Cyrus et Croesus portant sur la largesse et la charmante comparaison de l'homme avec l'arc tendu.

POZNAMKA K RUKOPISU FISCHEROVY HRY JUPITER

Text Fischerovy hry Jupiter, který vyšel v ZJKF 1969, č. 1, byl upraven podle strojopisu pořízeného pro provozování hry agenturou Centrum. Vycházeli jsme z tohoto textu, neboť je to poslední verze autorova. Hra je však zachována také v rukopise, který je uložen v Památníku národního písemnictví.¹⁾ Je to malý černý sešitek psaný tužkou. Text je místy méně čitelný, mnohé verše mají dvě i více čtení. Z druhé strany sešitu jsou Fischerovy vypisky z antických i moderních autorů (např. Wedekind, Hoffmannsthal). Zřejmě jde o Fischerovy studie ke hře Herakles. Jupiter, jak svědčí datování, byl napsán za velmi krátkou dobu. Na počátku čteme: Špičák 20/8 1918, na konci prvního aktu: Špičák 23/8 1918. Text končí zápisem 26/8 1918. Byla tedy aktovka napsána za pouhý týden.

Rukopis hry se od strojopisu neliší nikterak zásadně, je pouze o dobrých 250 veršů delší. Srovnáním můžeme zjistit, že krácení – byť poněkud chvatné – je úsporné a mělo za cíl hru zrychlit a vynechat zbytečný balast. Krácena jsou poněkud zdlouhavá líčení pocitů a hlavně monology (Sosiův, Junonin, Kleanthidin). Někde toto krácení postihuje i text jinak vděčný a efektní. Tak je tomu i v Sosiově monologu, kde autor vyškrtl i hezkou pasáž, v níž vyděšený Sosias, jehož Merkur povolal na Olymp, hovoří se svými obrazy v zrcadlech:

Jak se jen pohnu, se mnou kráčí –
Kdo? Nejsi ty ten druhý já?
Neodpovídá. To mi stačí.
Mne nerozčilíš. Mně se zdá,
že je jich pět. Či ještě více? (křičí)
Což Sosiů je plný dům?
Já mám si pro vás kazit plíce?
a vytrhnout se ze svých dum?

Sosiův monolog, sám o sobě brilantní kousek Fischerova kumštu, vynecháním těchto veršů neutrpěl, ale Sosiova postava byla ochuzena o kus herecké příležitosti.

Poměrně často krátil Fischer také Jupiterovy a Merkurovy exkurzy do mytologie.

Krácení nikde nepostihlo průběh děje, v jednom případě však poněkud změnilo charakter jedné z postav – Jupitera. Bylo již řečeno, že Fischer byl při psaní Jupitera ovlivněn jak Molièrem, k jehož Amfitryonu Jupitera napsal jako dohru, tak Kleistem, o němž napsal zasvěcenou studii.²⁾ V Jupiterovi se prolíná molièrovská koncepce prostředí s kleistovskou koncepcí melancholického boha – stvořitele křesťanského typu, který se cítí osamocen ve své všemohoucnosti.³⁾ Fischerův Jupiter, tak jak jej známe podle poslední verze, není postavou tak tragikomickou jako Jupiter Kleistův. Také on má některé křesťanské atributy a také on se nudí na svém Olympu, ale je pohansky smyslný a v závěru, kdy odloží svou božskou všemohoucnost, komicky bezmocný. V poslední verzi však Fischer vyškrtl mnoho veršů, které zesilovaly Jupiterovu nudu, nespokojenost a melancholii a které jej činily velmi blízkým Kleistovu Jupiteru. V rukopise si Jupiter nepřeje být bohem:

Já chtěl bych zcela jiný osud mít,
než nehnutě zde na svém trůnu sedět,
být spravedlivým rozhodčím všech vád –
a potom, hrůza, všechno musím vědět
a o všechno se musím zajímat!

Tento bůh závidí lidem, jež bohové stvořili, a závidí jim vše. I slzy. Pláč je mu nejkrásnějším a nejlidštějším z darů, jež věnoval lidem.

A pak to vědomí: že dojdou zmaru,
že jednou zemrou! A že mají zač!

Jupiter nemá proč žít, nezná zvláštní pocit smrtelníků, jejich slast, do níž se mísí vědomí smrti, jejich bol. Touží to všechno poznat. Proto je také v rukopisné verzi logické, že Jupiter, když přichází k Alkméně, odloží svou vševědoucnost, aby se stal ještě více smrtelníkem a byl jí ještě blíže. Naopak – ve strojopisné verzi není tento fakt dostatečně motivován.

Závěrem můžeme říci, že jak rukopis, tak strojopisná verze svědčí o autorově invenci i lehkosti, ale i o chvatu. Je jen škoda, že se Fischer ke své hříčce, které si patrně příliš nevážil, již nikdy nevrátil.

POZNÁMKY

¹⁾ Sign. I J 135.

²⁾ Viz E. Stehlíková, Trojí setkání české dramatické tvorby s Plautem. AUC 1966, Phil.-hist. No 5, str. 95–115.

³⁾ Viz A. M. Píša, O. Fischer a divadlo. O. Fischer. Kniha o jeho díle. Praha 1933.

E. Stehlíková

Post scriptum:

Podle laskavého sdělení prof. O. Svozila hrál se Jupiter také v režii J. Škody 24. 4. 1936 na scéně Nár. divadla moravskoslezského. Tato inscenace nezachycená v mně dostupných publikacích a archivech svědčí o tom, že zájem o komedii přece jen zcela neuhasl.

RÉSUMÉ

Adnotatiuncula ad fabulam O. Fischeri

De O. Fischeri fabula scaenica, quae „Jupiter“ inscribitur, et de textu eiusdem fabulae manu auctoris propria scripto, qui in bibliotheca Musei litterarum Bohemicarum (Památník nár. písemnictví) depositus est, breviter tractatur.

ANTICKÁ KNIHOVNA

Přes všechny potíže minulého roku, kdy šly do sazby rukopisy prvního ročníku Antické knihovny, a nejen přes tyto potíže, se podařilo vytisknout včas všechny čtyři svazky i prémii. Jsou to: M. Aurelius Antoninus, Hovory k sobě, Ovidiovo O lásce a milování, Lúkiános, Šlehy a úsměvy, Seneca, Výbor z listů Luciliovi a Verše o víně.

Mimoto uzavíráme rok 1969 s blahým pocitem „čistého stolu“. Tiskárna již přijala všechny rukopisy druhého ročníku, do něhož jsme zařadili: nové vydání Aeneidy, Ciceronův spis O povinnostech, Xenofontův román O Kýrově vychování, Listy hetér a prémiový svazeček. Budeme-li mít i v příštím roce aspoň tolik štěstí, co letos, budou mít čtenáři na konci roku 1970 v rukou již osm svazků Antické knihovny a dvě půvabné premie.

Výhledový plán je připraven pro prvních deset ročníků, byť s předpokladem, že v něm může dojít k změnám. Ne proto, že bychom neměli dost hotových rukopisů, nýbrž proto, že je nutné přizpůsobit někdy program i jiným nakladatelstvím (např. Odeonu), kde také plánují antické autory, i když ne systematicky, jako je tomu ve Svobodě. Hlavní obava, kterou vyslovovali mnozí naši přátelé, zda budeme mít dost kvalitních překladatelů, je zažehnána. Nadšení překladatelé se našli na všechna nepřeložená díla, i autoři z literatury středověké, humanistické a z písemnictví byzantského jsou již většinou zadáni.

Místo této obavy je však na obzoru jiná – a tu kéž bohové rozptýlí jako loňský sníh! – aby totiž nynější Antickou knihovnu nepotkal neblahý osud všech minulých pokusů o systematické vydávání překladů z latiny a řečtiny (včetně nedávné Antické knihovny melantrišské). Zabránit tomu není bohužel v naší moci. Utěšujeme se jen nadějí, že nakladatelství o své vůli nezklame tak početnou a nadšenou čtenářskou obec a vyvine samo svrchované úsilí, aby sklidilo úctu a vděčnost národa hrdého na to, že by měl v moderních překladech k dispozici celý mohutný odkaz antické literatury a vzdělanosti.

Když se Antická knihovna rozběhla (vlastně lépe: než se rozběhla), nebylo času na dlouhé porady a úvahy. Šlo o každý den, o každou hodinu – využít možnosti tak nesnadno dosažené. O vzniku edice a o jejích prvních krůčcích jsem pracovníky Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV několikrát informoval.

Proto nebylo tehdy možné uskutečnit návrh prof. R. Hoška, aby se ustavila redakční rada Antické knihovny. Šlo o potíže, které nemohla vyřešit a překonat redakční rada, o potíže především technické (papír, kapacita tiskárny atd. atd.) a hrozilo vážné nebezpečí, že „zatím co by se senát radil, Saguntum by padlo“. Dnes, kdy se už připravují rukopisy pro III. ročník, lze již přistoupit i k vytvoření redakční rady. A to hned z dvojího důvodu. Pořadatel Antické knihovny vyvinul všechno úsilí, aby se vedle vydávání Antické knihovny uskutečnilo postupně i vydání nejnужnějších odborných příruček, které už po léta nelze koupit. Antická knihovna se rodila s mnoha překážkami a obtížemi, a jak „snadno“ se uskutečňoval i další plán, dovede si představit jen ten, kdo má dnes co činit s nakladatelstvími a tiskárnami. Pořadatel Antické knihovny musel hezky daleko odhodit svou řeckně hrdost nebo důstojnost

a neúnavně „čistit kliky“ a nekonečně vysvětlovat, dokazovat a získávat pochopení nakladatelských pracovníků. Po této křížové cestě se podařilo, oč usiloval. Nakladatelství Svoboda se dohodlo ve spolupráci se Stát. pedagog. nakladatelstvím zatím na vydání aspoň několika nejdůležitějších příruček. Jsou to: Dějiny řecké a římské literatury, Řecké a římské reálie a Mytologie. Na odborných pracovnících nyní jest, aby odvedli co nejdříve své elaboráty, neboť periculum in mora je víc než velké.

Vytvořila se tedy redakční rada těchto příruček a zároveň Antické knihovny, což je první krůček k dosažení cíle, žel hodně vzdáleného a stále příliš ohrožovaného v perspektivách všeho neklidu a změn. Redakční rada tedy je (kéž by měla vždy co redigovat!) a tvoří ji tito pracovníci (v závorce úsek jejich působnosti):

J. Češka (historie), R. Dostálová (lit. byzantská), J. Frel (umění), J. Hejnic (humanismus), R. Hošek (klas. liter. řecká a římská), J. Janda (filosofie), R. Mertlík (pořadatel Antické knihovny), P. Oliva (dějiny), J. Pečírka (hospodářské dějiny), L. Varcl (za Kabinet pro studia řec., řím. a lat. ČSAV), A. Vidmanová (lat. středověk).

Chceme doufat, že se havarijní stav našeho grafického průmyslu přece jenlepší a že nakladatelství (pokud jde o Ant. knihovnu) bude moci uskutečnit původní plán vydávat ročně nikoli čtyři svazky, nýbrž pět. Je to naše píum desiderium: pomohlo by nám zpestřit výběr svazků v jednotlivých ročnících a přineslo by ještě větší uspokojení čtenářům. Jsme si však vědomi neradostné skutečnosti ve všech našich tiskárnách, ať už jde o papír, ať o zkušené pracovníky. Chtěl jsem čtenářům této krátké informace přiblížit představu, kolik obtíží bylo nutno překonat a kolik svízelně se ještě objeví, než budeme moci radostně prohlásit: Veni, vidi, vici!

Snad bude možné leccos redakci prvních svazků i vytknout. Šlo o počáteční nezkušenost pracovníků nakladatelství, působila i časová tíseň, ale nikdy nechyběla dobrá vůle. A nebude-li chybět ani v budoucnu, bude to nejbezpečnější záruka, že počín tak významný, hodnotný a dalekosáhlý bude doprovázen a nakonec i korunován zdarem, neboť teprve finis coronat opus.

Kéž bychom se ve svých představách a ve svých přáních nezklamali!
(Ještě jako kuriozitu zaznamenávám, že Antické knihovně bylo věnováno Mikroforum 29. 11. 1969.)

Vánoce 1969

R. Mertlík

SPRÁVA O VYUČOVANÍ LATINSKEHO JAZYKA PROGRAMOVANOU METÓDOU VO FRANCÚZSKU

Požiadavka modernizácie vyučovania cudzích jazykov, rátajúc do toho aj jazyk latinský, je aktuálna nielen u nás, ale na celom svete. Je prirodzeným výsledkom vedeckého úsilia: nájsť také metódy a formy práce, ktoré zabezpečia najefektívnejšie získavanie a využívanie poznatkov v praxi, získaných v cudzom jazyku.

Samostatné riešenie problémov pod odborným vedením učiteľa si klade za úlohu metóda programovaného vyučovania, ktorá si s úspechom razí cestu do všetkých predmetov. Predpokladá zmenu pracovného štýlu vo vyučovaní a je radikálnym odklonom od tradičných metód hlavne v tom, že umožňuje uplatniť zásadu individuálneho pracovného tempa vo vyučovaní, vytvorí priaznivé, pokojné pracovné ovzdušie na hodinách, nehovoriac o ďalších pedagogicko-psychologických efektoch, ako je osvojenie návykov systematickej práce, logického postupu a schopnosti analyzovať a syntetizovať oboje učivo. Táto metóda ťaží najmä z poznatkov moderných prúdov pedagogickej experimentálnej psychológie. Psychologický moment, ako ukazujú výskumné výsledky tejto vedy, hrá totiž veľmi dôležitú úlohu pri osvojovaní si nových poznatkov najmä vo vyučovacom procese v škole.

Zájum o programované vyučovanie, ktoré sa po prvýkrát presadilo v USA roku 1959, prenikol takmer do všetkých štátov kapitalistického a socialistického štátneho zriadenia. Veľmi pružne reagovali na novú metódu vo Francúzsku vo vyučovaní latinčiny, ako sa dozvedáme zo správy uverejnenej v bulletinne le courier de la recherche pédagogique „L'enseignement programme en latin et grammaire française“, Publication de l'Institut pédagogique national, 1967, n. 32.

Správa obsahuje skúsenosti s programovaným vyučovaním latinčiny za rok 1965–66 niekoľko lyceálnych škôl vo Francúzsku a bola vypracovaná profesorkami lycea v Sèvres, pani Blumovou a Brisonovou. Pri vypracovaní programu vyučovania a jeho zhodnotenia opierali sa autorky o pomoc popredných pracovníkov pedagogického inštitútu a pracovníkov experimentálnej a porovnávej psychológie v Paríži a vo svojej správe vyhodnotili výsledky desiatich profesorov latinčiny, ktorí im na základe presných inštrukcií podávali svoje skúsenosti a postrehy.

Správu zhrnuli do niekoľko bodov, z ktorých vyberám najpodstatnejšie.

Pokusy sa robili so žiakmi štvrtých tried lyceálnych škôl (čo zodpovedá tretím triedam nášho bývalého gymnázia), teda s 12–13ročnými žiakmi. Osnovatelia programovaného vyučovania vychádzali z toho, že štvrtá trieda je dôležitým medzníkom vo výuke latinčiny, pretože je akýmsi úvodom do čítania súvislých textov a tu sa v plnom svetle ukážu medzery vedomostí z predchádzajúcich dvoch ročníkov. Korene týchto nedostatkov vidia v nedostatočnej a nerovnakej úrovni vedomostí žiakov z materinského jazyka pred vstupom do šiestej triedy lycea, v dôsledku čoho pre morfológickú a syntaktickú príbuznosť francúzskeho a latinského jazyka dochádza potom u nich k zámene resp. k splývaniu gramatických javov oboch jazykov. V ďalších ročníkoch pri čítaní ťažších autorov nemožno sa už vracieť k dopĺňaniu resp. korigovaniu slabších znalostí z predchádzajúcich ročníkov, pretože je to pedagogicky a metodicky neúnosné a nesprávne.

Pokusné vyučovanie latinčiny programovanou metódou bolo zamerané na naučenie syntaxe, ponímanej, pravda, so zreteľom na francúzsky jazyk.

Autori programov vychádzali totiž z toho, že v začiatkových fázach vyučovania latinského jazyka absolútne postačí tradičný spôsob výuky, ba čo viac pokladajú za nesprávne zredukovať osobný kontakt žiaka s učiteľom, ktorý je charakteristický pre programovanú metódu. U starších žiakov, ktorí už majú namemorovanú určitú slovnú zásobu a základné znalosti z morfológie a syntaxe, chceli autori programovanou metódou dosiahnuť prehĺbenie vedomostí, aby sa im určité javy zo syntaxe stali blízkymi a familiárnymi a umožnili pohotovejšiu a rýchlejšiu orientáciu v súvislom texte.

To sú okrem všeobecných princípov, ako sme ich uviedli na začiatku, hlavné úlohy, ktoré si stanovili autori pro rozpracovaní programov v danom konkrétnom prípade.

Týmto postulátom prispôsobili aj zostavenie programov. Správa autoriek neobsahuje, žiaľ, príklady kompozície programov a ich rozpracovanie na jednotlivé kroky. Určitou náhradou a veľmi cenným doplnkom ich rozboru a správy sú však pripojené príklady kontrolných prác po určitých časových intervaloch, ktoré do istej miery umožňujú nahliadnuť, ktoré gramatické javy sa podávali žiakom programovanou metódou.

Vybrané kontrolné práce tvoria tematické celky. Dá sa predpokladať, že východiskom pri ich zostavovaní bol nejaký súvislý text, žiakom už známy. Úlohou žiakov bolo doplniť chýbajúce časti vety po latinsky alebo po francúzsky, ktoré predchádzal francúzsky resp. latinský preklad. Niekde ide len o doplnenie jedného slova, inde o celé vety. Napr.:

- a) Priatelia, ktorých (que) som včera videl, dnes odchádzajú.
Amici ..... heri vidí, hodie proficiscuntur.
- b) Omnes adulescentes, dum Phormio loquitur, eloquentiam eius mirabantur.
Všetci mladíci, ... obdivovali jeho výrečnosť.
- c) Iným druhom kontrolných programov bola napr. úloha: „Doplňte túto vetu tak, aby si zachovala zmysel predchádzajúcej“ alebo „Preložte predchádzajúcu vetu inou spojkou“, preklad súvislého latinského textu, ktorý, ako z úvodnej poznámky vyplýva, problematikou nadväzoval na iný, žiakom známy text, a iné.

Pripojené štatistické vyhodnotenie, vystavené na základe porovnávania dosiahnutých úspechov s kontrolnými triedami, jasne hovoria v prospech programovanej metódy.

Zvolenou metódou usilovali sa osnovatelia programu dosiahnuť, aby každý žiak odpovedel správne, aby vedel použiť svoje poznatky aj v iných kontextoch, aby sa naučil hľadať súvis a vzťahy latinského jazyka s materinským a aby naučené poznatky aplikoval v praxi.

Čo sa týka formálnej stránky programovania, autori programov striedali pri experimente obidve metódy zaužívané pri programovanom vyučovaní, metódu lineárnu, pri ktorej si žiak konfrontuje svoju odpoveď priamo s kontrolnou odpoveďou, a metódu vetvenú, založenú na systéme volených alternatívnych odpovedí.

Jednu kapitolu venovali autorky postrehom vyučujúcich profesorov a dojomom žiakov, ktoré mali z tohto typu vyučovania.

Všetci žiaci sa svorne zhodli v tom, že latinčina sa im stala bližšia, že pri práci so zošitmi sa dá lepšie sústrediť, oceňovali priaznivú atmosféru pri práci, najmä to, že „pracujú pre seba“ bez obavy, akú dostanú známku, a veľmi si cenili, že môžu okamžite opraviť svoju chybu a nečakať na opravu celý týždeň. Ozvali sa, pravda, aj kritické hlasy zo strany žiakov, že táto metóda je neosobná, že im chýba osobnosť učiteľa, niektorých unavovala „pomalosť cvičení“, druhí pokladali cvičenia za príliš náročné a pod .

Všetci vyučujúci dospeli k týmto konštatovaniam: Programovaná metóda umožňuje systematické vyučovanie a zaisťuje väčšiu homogénnosť úrovne žiakov. Najväčším prínosom je pre žiakov stredne nadaných, ale pracovitých a pre žiakov majúcich zmysel pre presnosť, ale pomalých; pre žiakov vynikajúcich je určitou brzdou ich vývoja. (Nazdávame sa však, že tento nedostatok možno odstrániť doplnkovými, rozumne náročnejšími programami).

V súvislosti s tým, v akom rozsahu ponechať programované vyučovanie, pri vyhodnocovaní pokusov dospeli autorky k zaujímavému konštatovaniu. V uvedenom vekovom období neodporúčajú postupovať týmto spôsobom viac ako jednu hodinu denne, pretože pozornosť žiakov v tomto veku je krátkodobá a vyžaduje od nich veľké sústredenie. Zato vo vyšších ročníkoch môže pôsobiť aj stimulačne. (Bolo by veľmi zaujímavé porovnať tieto konštatovania s výskumami našich pedagógov, pracujúcich touto metódou so žiakmi vekove ešte mladšími v iných predmetoch).

Napokon venovali autorky pozornosť aj kádrovým otázkam vyučujúcich touto metódou, pretože, ako hovoria, programovaná metóda vyžaduje pedagogicky veľmi fundovaného učiteľa, ktorého úloha je náročná najmä po tej stránke, aby vedel odhadnúť mieru pri riadení učebného procesu touto metódou a formu kontroly programov.

Otázky iste hodné na zamyslenie! Najmä nad možnosťami použitia tejto metódy, ktorá je nesporne dôležitým medzníkom vo vyučovaní, v našich podmienkach.

E. Šimovičová

SPRAVA O ZALOZENÍ A ČINNOSTI JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGOV NA SLOVENSKU

Keď pred sto rokmi zakladali v Čechách Jednotu českých filologů s cieľom prispievať po jazykovej i literárnej stránke k národnej obrode a k dôkladnejšej príprave stredoškolských profesorov, v tom čase boli na Slovensku málo potešiteľné pomery. Obdivuhodný rozvoj kultúrneho života za štúrovcov sa po porážke hurbanovcov zastavil a z krdľa sokolov ostali len osamelí havrari. No i tak sa Slováci hlásia k životu. V šesťdesiatych rokoch si zakladajú Maticu a tri cirkevné gymnáziá. Tieto však mali krátky život a mladí slovenskí vzdelanci po strate poslednej nádeje v možnosť slúženia svojmu národu odchádzajú do Ruska. Takto si môžeme vysvetliť skutočnosť, že pri zrode Jednoty českých filologů v Prahe nachádzame zo Slovákov len profesora Martina Hattalu. Činnosť Jednoty však sledujú aj iní a medzi abonentmi Listov filologických nachádzame meno budínskeho školského radcu Tomášika a gymnázialneho riaditeľa Martina Čulena. Je pozoruhodné, ako si Čulen, profesor matematiky a riaditeľ prvého reálneho gymnázia v Uhorsku v malom turčianskom mestečku Kláštore pod Znievom, našiel vzťah k LF, ktoré boli venované síce aj pedagogickým otázkam, ale predovšetkým filológiám, a najmä klasickej filológii. Čulen si už za svojho riaditeľovania na klasickej gymnázii v Banskej Bystrici združil okolo seba vynikajúcich profesorov klasickej jazykov, väčšinou z radov svojich bývalých žiakov. Najvýznamnejší z nich, Emil Černý, ktorého ako sirotu dal vyštudovať biskup Štefan Moyses, sa s veľkou horlivosťou oddal národnobuditeľskej práci na Slovensku, stál pri zakladaní Matice slovenskej, vydal Latinskú cvičebnicu, no predovšetým dvojzväzkovú Slovenskú čítanku, ktorá sa stala trňom v oku maďarskej vlády a Černý po nútenom odchode z gymnázia odišiel do Ruska práve v roku založenia Jednoty českých filologů. Jeho o rok mladší gymnázialny spolužiak a kolega v profesorskom zbore, turčiansky rodák Jozef Loos, viedol študentský krúžok na gymnázii, venoval sa prekladateľskej činnosti (preložil Sofoklovo Kráľa Oidipa a Demosthenovu 3. olyntskú reč) a písal slovníkové diela, no čoskoro aj on musel opustiť Banskú Bystricu a po preložení do Budapešti čoskoro za záhadných okolností zahynul vo vlnách Dunaja. Jeho mladší spolužiaci a neskôr i jeho žiaci Ernest Polóni a Peter Tvrdý, čoskoro tiež odišli do Ruska, kde vďaka svojmu nadaniu a pracovnej húževnatosti dosiahli cenné úspechy: stali sa riaditeľmi klasickej gymnázií, písali učebnice a získali si od cárskej vlády početné vyznamenania. A okrem nich odišli do cudziny ďalší a ďalší naši vzdelanci, ktorí by za lepších politických pomerov boli mohli doma slúžiť svojmu národu.

Takto si teda môžeme vysvetliť malú účasť Slovákov v Jednote českých filologů, ktorá sa neskôr zmenila na Jednotu klasickej filologů. A tento stav trval až do vzniku Československej republiky. Pravda, aj potom „slovenskí“ členovia JČK sa regrutovali spomedzi českých univerzitných a stredoškolských profesorov, pôsobiacich na Slovensku. A treba povedať, že sa hlásili zo všetkých strán Slovenska: z Košíc (V. Přerovský, F. Stiebitz, D. Wittichová, J. Červenka), Prešova (K. Čech, J. Knob), Levoče (Č. Vránek), Kežmarku (J. Knob), Veľkej Revúcej (V. Šeferna), Mikuláša (B. Majer), Kubína (L. Fiker), B. Bystrice (E. Pavelka, V. Ulehla, L. Wach), B. Štiavnice (S. Branžovský), Martina (J. Heřmanský, E. Jahnová), Zvolena (L. Fiker), Trenčína (F. Duchoň), Nitry (K. Němec, F. Duchoň), Trnavy (M. Lukáš) a Bratislavy (J. Hanuš, A. Pražák, M. Weingart, A. Kolář, J. Ludvíkovský, J. Hendrich, F. Ryšánek, A. Šilhanová, J. Lukeš, V. Kuba, J. M. Kořínek, Sýkora). Až v 30. rokoch sa ohlásili prvé lastovičky

z radov Slovákov: z Martina J. Hrabovský a z Mikuláša M. Okál. Ďalší by zaiste neboli dali dlho na seba čakať, no 2. svetová vojna nielen že znemožnila spoluprácu, ale na dlhé roky zastavila činnosť JČK.

Po obnovení JKF roku 1959 sa slovenskí klasickej filológovia stali členmi brnenskej odbočky JKF a činne sa zapojili do spolupráce. Prednášali v Brne (Okál o Aristofanovi a sofistike), a v Prahe (Okál o Aristofanovi a Sokratovi a o Aristotelovi a Rakovskom, Špaňár o Herakleitovi), informovali v LF o práci katedry klasickej filológie na FFUK v Bratislave, aktívne sa zúčastňovali na konferenciách klasickej filológov a medievalistov a publikovali svoje štúdie v LF. No ani v Bratislave nezabúdali na propagáciu antiky a v spolupráci so Spoločnosťou pre šírenie politických a vedeckých poznatkov absolvovali cyklus prednášok (Okál 19 a Špaňár 10). Často síce pomýšľali založiť odbočku JKF v Bratislave, ale k jej realizácii z rozličných príčin nedošlo.

Až po federalizácii ČSSR urýchlil sa proces zakladania paralelných vedeckých inštitúcií na Slovensku a ešte v novembri 1968 zišiel sa v Bratislave Prípravný výbor Jednoty klasickej filológov, ktorý poveril pracovníkov na kat. klasickej filológie na FFUK vypracovať stanovú JKF. Po vybavení príslušných formalít s Prezidiom SAV sa konečne v máji 1969 zišlo ustanovujúce valné zhromaždenie, ktoré si zvolilo výbor v tomto zložení:

Univ. prof. dr. Miloslav Okál, DrSc., – predseda; univ. doc. dr. Július Špaňár, CSc., – podpredseda; odb. asist. dr. Peter Kuklica, – vedecký tajomník; odb. asist. Ján Žigo, – hospodár; univ. prof. dr. Ján Horecký, DrSc., člen výboru za SAV; prof. dr. Jozef Hrabovský, člen výboru; ved. prac. SAV Klára Buzássyová, členka výboru, prof. Viera Vakermanová, členka výboru; prof. Imrich Nemeč, revízor; odb. asist. Tatjana Pišútová, revízorka.

Úlohy spoločnosti, obsiahnuté v 5. § Organizačného poriadku, sú tieto:

- podporovať a pestovať vedeckú prácu v odbore vied o antickom staroveku a medievalistike;
  - uťužovať spoluprácu vedy s praxou a prenášať nové poznatky vedy do širokých radov vedeckých a odborných pracovníkov;
  - novu hodnotiť antický starovek a študovať význam antickej kultúry pre rozvoj kultúry na Slovensku;
  - propagovať a popularizovať výsledky pokrokovej vedy.
- K plneniu týchto úloh použije spoločnosť najmä týchto prostriedkov:
- získavanie účasti vedeckých pracovníkov na riešenie konkrétnych úloh;
  - starostlivosť o zvyšovanie ideologickej a odbornej úrovne svojich členov;
  - poriadanie zjazdov, výstav, prednášok a recitačných večierkov, besied a divadelných predstavení;
  - spolupráca s edičnou činnosťou SAV, starostlivosť o preklady gréckych a latinských diel;
  - spolupráca s katedrami vied o antickom staroveku na československých univerzitách;
  - organizovanie zájazdov a exkurzií.

Od jesene 1969 prebiehal nábor členov JKF na Slovensku, ktorý sa však ešte neukončil. Zatiaľ sa prihlásili za členov títo vysokoškolskí a stredoškolskí učiteľia a pracovníci SAV:

- Bunčáková, Viera, PhD., odb. asist. LFUK, Bratislava, Krátka 14
- Buzássyová, Klára, CSc., ved. prac. SAV, Bratislava, Lištie údolie 11
- Cvejkuš, Ján, PhD., stred. prof., Zlaté Moravce, Čulena 21
- Devínsky, Ferdinand, PhD., stred. prof., Bratislava, Sabinovská 11
- Drgoncová, Mária, stred. prof., Bratislava, Björnsonova 12
- Hanková, Elena, stred. prof., Nitra, Nešporova 1

- 7 Horecký, Ján, PhDr., DrSc., univ. prof., FFUK, Bratislava, Klemensova 27
- 8 Hucková, Eva, stred. prof., Bratislava, Biely Kríž 6
- 9 Kellenbergerová, Anna, stred. prof., Bratislava, Urbánkova 16
- 10 Kováčiková, Eva, stred. prof., Bratislava, Súmračná 21
- 11 Kuklica, Peter, PhDr., odb. asist. FFUK, Bratislava, Astrova 4
- 12 Kupkovičová, Terézia, stred. prof., Nové Mesto n. Váhom, Hviezdoslavova 4
- 13 Kušík, Michal, stred. prof., Bratislava, Krátka 1
- 14 Lacko, Ján, PhDr., prac. SAV, Bratislava, Vysoká 34
- 15 Lackovičová, Anna, stred. prof., Bratislava, Líščie údolie 68
- 16 Kačmárik, Andrej, stred. prof., Bardejov, Okružná 12
- 17 Mašlanová, Magdaléna, stred. prof., Košice, Trieda SNP 6
- 18 Maturová, Marta, stred. prof., Čalovo, SVŠ (okr. Dun. Streda)
- 19 Minárik, Jozef, PhDr., CSc., doc. FFUK, Bratislava, Súťažná 2
- 20 Nemec, Imrich, riaditeľ SVŠ, Bratislava, Javorinská 20
- 21 Okál, Miloslav, PhDr., DrSc., univ. prof. FFUK, Bratislava, Bož. Nemcovej 16
- 22 Rebro, Karol, JUDr., DrSc., univ. prof. PFUK, Bratislava, Strakova 2/a
- 23 Repák, Fraňo, stred. prof., Sereď, SVŠ
- 24 Skladaná, Jana, prac. SAV, Bratislava, Radarová 9
- 25 Stadtruckerová, Irena, stred. prof., Bratislava, Medzilaborecká 29
- 26 Stracová, Mária, stred. prof., Bratislava, Jeseniova 21
- 27 Šimovičová, Etela, PhDr., odb. asist. FFUK, Bratislava, Fraňa Kráľa 22/b
- 28 Turisová, Vilma, stred. prof., Nitra, Párovská, Bl. 102
- 29 Vajcíková, Eva, PhDr., odb. asist. FFUK, Bratislava, Svätoplukova 12
- 30 Vajcíková, Jarmila, PhDr., odb. asist. VŠE, Bratislava, Holubyho 26
- 31 Vakermanová, Viera, stred. prof., Bratislava, Robotnícka 32
- 32 Žigo, Ján, odb. asist. FFUK, Bratislava, Vazovova 15

Prednáškovú činnosť začala JKF 27. novembra 1969 prednáškou prof. Miloslava Okála na tému – Idea spravodlivosti v diele Martina Rakovského. Finančný stav JKF pri SAV bol ku dňu 29. 12. 1969 tento:

Základný vklad účtu 41.217	.	Kčs 20,-
Zápisné, členské a dary	.	Kčs 1250,-
		Kčs 1270,-
JKF v Prahe za Zprávy JKF pre 20 členov	.	Kčs 200,-
		Zostáva Kčs 1070,-

V Bratislave 29. decembra 1969

M. Okál

5. MEZINÁRODNÍ KONGRES KLASICKÝCH STUDIÍ

Ve dnech 1.–6. září 1969 se konal v Bonnu V. mezinárodní kongres klasických studií, jež pořádala Mezinárodní federace společnosti klasických studií (FIEC – Fédération Internationale des Associations d'Etudes classiques) za přispění UNESCO a příslušných ministerstev hostící země. Na zdárném průběhu kongresu, který byl dokonale zorganizován, má vedle představitelů FIEC v čele se sekretářkou Juliette Ernstovou největší zásluhu předseda organizačního výboru Wolfgang Schmid. Kongresu se zúčastnilo mnohem více badatelů z celého světa než kongresu předešlého (r. 1964 ve Philadelphii), poměrně značný počet účastníků přijel také z Československa.

Před vlastním kongresem se konalo dne 30. srpna 1969 valné shromáždění FIEC, na němž JKF zastupoval její předseda prof. K. Janáček. Na tomto zasedání byl zvolen nový výbor FIEC v čele s prof. Marcelem Durrym z Paříže, který byl od založení FIEC po celých dvacet let jejím pokladníkem a je tedy dokonale seznámen s celou agendou. Sekretářkou zůstává nadále vydavatelka L'Année philologique Juliette Ernstová. Příští valné shromáždění FIEC se má konat začátkem září r. 1972 ve Smyrně, příští VI. mezinárodní kongres klasických studií opět za pět let v Madridu. JKF je nejen platným, ale i váženým členem federace; jasně to ukázal také ohlas, s jakým se setkala zmínka o jejím stém výročí ve zprávě Juliette Ernstové na valném shromáždění FIEC i při zahájení vlastního kongresu.

Na rozdíl od dřívějších kongresů bylo předem dohodnuto jediné téma, dosti široké, aby sjednotilo nejrůznější obory věd o antickém starověku, ale zároveň aby se zabránilo neúměrnému tříštění přednášek. Tímto tématem byly „Problémy interpretace ve vědách o antickém starověku“. V jedenácti sekcích, které se teoreticky neměly překrývat (ovšem k nezbytným kolizím i sekcí podobného zaměření docházelo stejně), šlo o různé aspekty interpretace textů, ať už literárních, filosofických, historických či dokumentárních, i o interpretaci archeologických památek. Zvláštní sekce byla věnována problémům elektronického zpracovávání textů. Za každou sekci odpovídal její předseda, který po dohodě s vedením kongresu vybral přednášející, uváděl práci sekce, řídil diskusi a především byl odpovědný za úroveň a poměrnou jednotnost sekce. Tím se dosáhlo toho, že celé zasedání kongresu mělo vysokou úroveň, i když zklamali někteří jednotliví přednášející tím, že zaměřili svou přednášku jinak, než se očekávalo. Souběžně se sekcemi probíhaly ještě tzv. zvláštní přednášky, které dohromady vždy tvořily spíše jednotu časovou než myšlenkovou. Paralelně se sekcemi probíhalo didaktické kolokvium, zaměřené především na otázky výchovy učitelů antických jazyků v různých zemích. Probíraly se na něm ovšem i otázky elementárního vyučování podle nových metod (indukční, audiovizuální).

Není už dnes možné, aby jednotlivec zvládl všechny obory věd o antickém starověku. Je proto dobré, že na komplexním kongresu se každý může alespoň orientovat v oborech, v nichž aktivně nepracuje a které mají podobný předmět studia a podobnou problematiku. A i když ani na kongresu není možné fyzicky zvládnout všechny sekce, přece jen si člověk odnáší některé obecnější poznatky, zdůrazněné v různých sekcích, jež stačil sledovat. Klasická filologie se nevyhýbá žádným novým metodám, ať jde o práci s pomocí počítačích strojů, o indukci ve vyučování, o využívání nových poznatků moderní psychologie, sociologie, filosofie, o prověřování zanedbávaných pramenů a aplikaci přesných metod archeologie a pomocných věd historických. Základem filologie zůstávají ovšem psané texty, obohacované novými papyrovými nálezy i stále se zjemňu-

jícními metodami textové kritiky, která neustrnula ani na hyperkritice minulých období ani na rádooby moderní „hypokritice“. Mnohokrát bylo však na kongresu zdůrazněno, že ve vědách o antickém starověku se nelze vázat na jednu jedinou metodu, ani starou, ani novou. Zvláště u nejnovějších metod se ukazuje, že nejsou platné neomezeně, nýbrž naopak mají určité hranice, které nemůžeme překročit – např. strojní zpracování textů má hranice dány zhruba použitelností statistické metody. Proto také je třeba ponechat každému volnost volit si metodu, která mu nejlépe vyhovuje. Nelze v průběhu práce vždy dobře rozeznat, který postup je nejlepší, rozpoznat lze pouze „ne-metodu“ čili diletantství. Ve všech oborech, zabývajících se klasickým starověkem, zbývá ještě mnoho práce v důkladném zpracování a zpřístupnění všech materiálů, ať už jde o zcela nové prameny, jako papýry, nápisy, archeologické nálezy, anebo o materiály už dávno známé, jako rukopisy antických autorů, jež je však často třeba, jak se stále znovu ukazuje a jak bylo na kongresu demonstrováno na příkladu rukopisů Tacitových (R. Hanslík), znovu důkladně všechny zkolacionovat a nově zařadit do stemmatu (i tzv. recentiores a deteriores).

Akta kongresu nevyjdou souborně tiskem, organizační výbor připravuje pouze malou publikaci, v níž bude otištěna úvodní přednáška Hanse Jonase na plenárním zasedání (Wandel und Bestand. Vom Grunde der Verstehbarkeit des Geschichtlichen) – má totiž zásadní dosah pro celý obor i historii obecně – a seznam přednášek ostatních s bibliografickými údaji o jejich případné publikaci. Každý přednášející tedy má volnost uveřejnit svůj příspěvek kdekoli, pouze je povinen oznámit to organizačnímu výboru. Doufejme, že při filologické akribii a německé důkladnosti kongresového sekretariátu vyjde tento seznam v úplnosti a v době co nejkratší (podle plánu r. 1970).

Kromě oficiálních recepcí a vyhrazeného divadelního představení (Gluckova Alkestis) se každý mohl už během kongresu zúčastnit prohlídky nově instalované výstavy antik v Rýnském zemském muzeu a v sobotu po skončení zasedání zvolit podle přání a možnosti exkursi do Kolína nad Rýnem nebo Trevíru (za antickými památkami), anebo do belgického Lutychu na prohlídku Laboratoire d'analyse statistique des langues anciennes.

Ve vstupní hale koncertní síně (Beethovenhalle), kde se konala zasedání, uspořádala bonnská firma Habelt prodejní výstavu knih z oboru, zahrnující značnou část knižní produkce z posledních pěti let (tj. od IV. kongresu klasických studií). Kromě katalogů jednotlivých nakladatelství zastoupených na výstavě vydal Habelt pro účastníky kongresu i speciální katalog výstavy. Pozoruhodné je v dnešní době množství reprintů, určených zvláště pro nové university a ústavy, jichž přibývá na celém světě v nebyvalém množství.

L. Vidman

Z NOVÝCH KNIH

Čtení z antiky

A toto jsou slova mužů, kteří svedli moudrost z nebe a usadili ji v městech a také do domů ji zavedli a přinutili ji bádát o životě a mravech a o dobru i zlu.

Takto zahajoval Čs. rozhlas na velmi krátkých vlnách skoro tři roky vždy v neděli odpoledne své sváteční čtení označované v programech Antická knihovna. Tento rozhlasový cyklus čtení ze starověkých myslitelů vyšel nedávno v naklad. Svoboda (256 stran, Kčs 18,-) péčí D. Maxové a V. Cibuly, kteří ho uvedli v život. Sličné knižní vydání se může řadit i po stránce grafické k našim nejkrásnějším tiskům v roce 1969. Protože se v té době už plánovalo systematické vydávání Antické knihovny, vyšel tento soubor s názvem Čtení z antiky a původní název byl ponechán pro edici.

Škoda, že byl cyklus vysílán jen na VKV a značný počet majitelů starších aparátů ho nemohl zachytit. Ale nadšení pro tak krásný a dosud neznámý pořad překonalo překážky v podobě starších přijímačů. Chodívalo se k známým, kteří VKV měli, a pořádaly se i hromadné poslechy. Do rozhlasu proudily stovky dopisů od těch, kteří Antickou knihovnu poslouchali. Prosil o zapůjčení vysílaných textů a dožadovali se knižního vydání. Pracovníci rozhlasu ochotně vycházeli žádostem vstříc, programy rozmnožovali a posílali. A zároveň hledali nakladatele, aby alespoň část cyklu mohla po skončení vyjít tiskem. Věc se podařila. Máme před sebou nejoblíbenější a nejžádanější texty.

V hutné předmluvě vysvětlují autoři

cyklu, jak vznikl, a zvláště výstižně vypočítávají, s kým navázala antika „udivující kontakt“ a co pro ně samé znamenalo několik svazků někdejší Antické knihovny melantrišské.

Pročítal jsem celé hromady dopisů, které posílali posluchači Antické knihovny redakci Čs. rozhlasu. Některé jsem četl s hlubokým dojetím. Bylo potěšující, že mezi děkujícími za sváteční chvíle byli posluchači ze všech společenských vrstev a z průrůzných povolání, tedy nikoli jen intelektuálové s předběžným vzděláním, kde se mohl zájem předpokládat. Zájem (lze říci přímo ž i z e ň) se projevil i u prostých, neškolených lidí, kteří upracovanou rukou a nevybroušenou češtinou sdělovali své dojmy, děkovali za nově objevené světy, dálky a hloubky, o nichž neměli ani tušení. Se vzrušením jsem četl, jak četní posluchači si přáli mít vysílané texty stále po ruce, vracet se k nim, hledat v nich odpovědi na nekonečnou řadu otázek a nalézat v nich útěchu a posilu. I sami pořadatelé cyklu byli udiveni a mile překvapeni a tento nečekaný zájem posluchačů je jistě podnítit (a kéž by nejen je!), aby objevovali dál neznámé pevniny. Jsou tu, na zemi, i když předvoj techniky je hledá mimo náš svět. Ano, jsou zde, a jejich objevení je radostné i užitečné, jak dokázal rozhlasový cyklus nazvaný Čtení z antiky a okamžitě rozebraný.

R. Mertlik

Jiří Frel, Od tyranů k Sókratovi – Malý český Plutarch, Mladá fronta, edice Kolumbus, svazek 47, Praha 1969, stran 208

Autor načrtl v této poutavé, živé knížce literární portréty významných i neznámých mužů Řecka od nejstar-

ších dob do konce 5. stol. př. n. l. V časovém sledu tu před námi defilují v jednotlivých kapitolkách korint-

ský Kypselos (Tyran z truhly), Kypselův syn Periandros (Mrzutosti v rodině), athénský Kylon a „proklatci“ Alkmeonci (Vykopali i mrtvé), sikyónský tyran Kleisthenes a ztroskotavší nápadník jeho dcery, Athéňan Hippokleides (Protančil sňatek), samský tyran Polykratés (Polykratův prsten). V úvodní kapitole (Stíny tyranů, kteří mudrci se stali) podává autor stručnou charakteristiku svéráznosti řecké tyranidy. — S osudy i výroky sboru sedmi mudrců (v sestavě pocházející od Démétria Falérského: Periandros, Kleobulos, tyran v Lindu, Cheilón, reformátor ve Spartě, Solón, Pittakos, Bias, Thales) nás seznamuje kapitola Kterak se stali filosofové, s představitelem moudrosti jiného druhu — Ezopem — kapitola Každá moudrost není milá bohům. Dokladem, že ani mužové tak úctyhodní a vážení, jako bylo sedm mudrců, neušlo sarkastickému ostří, jsou skatologické žertovné nápisy, jež doprovázejí jejich nástěnné portréty v taverně v Ostii (Mudrci na stoličce). — Dalšími postavami jsou Solón (Muž kompromisu), Kroisos (Překročil-li Kroisos řeku Halys, velikou říši zničí), Peisistratos (Tyran lidumil), Harmodios a Aristogeiton (Jak se dělá hrdina). Poněkud neústrojnou se mi zdá v celkovém kontextu knížky kapitola Historie o nich mlčí, věnovaná výrobcům keramiky ze 6. a 5. stol., kteří jsou sice známi podle jmen zachovaných na jejich výrobcích a některých i podle „autoportrétu“, ale o jejichž individuálních osudech lze z těchto pramenů vyvodit jen velmi málo. — Potíže, jež přinášela královláda ve Spartě, jsou demonstrovány na osudech Kleomenových, Demaratových a Leótychídových (Těžko králem v Spartě být). Následuje portrét Themistokleův (Jeden muž proti dějinám), Perikleův, Feidiův (Proces, který se nekonal), Sofokleův (Slavný básník, neschopný velitel, marnotratný otec), Thúkydídův (Smyslem historie je pravda), Kritiův (Praotec fašismu) a závěrečný — Sókratův (Ten nejmoudřejší. Nejpočetněji jsou zastoupeny po-

stavy z vrcholné doby řecké polis, 6. a 5. stol., kdy se podle slov předmluvy (str. 6) „naplňuje první velkorysá harmonie ve vztahu jedince a společnosti, jež překonává staré rozpory, aby vytvářela nové.“ Portréty literární jsou doplněny výkladem o zachovaných portrétech sochařských a jejich reprodukcemi.

Ani „velký řecký“, ani „malý český“ Plutarch nejsou svou profesí historiky, a nepřistupují také k své látce z tohoto aspektu. Řek Plutarch si klád především etický cíl, ukázat na svých hrdinech následování i zavržení hodná exempla, a tím vychovávat své současníky. Proto ve svých Srovnávacích životopisech čerpá často i z anekdotického podání, jež mu lépe umožňuje osvětlit individuální lidskou tvář jeho hrdinů, a tak je hlouběji pochopit, než to činí strohé historické prameny. Podobně si počíná i Frel, jenž — jak sám prohlašuje (str. 6) — si vytkl cíl skromnější: „pokusit se oživit několik postav starověkého Řecka — od významných až po neznámé — tak, aby, pokud možno mluvily přímo.“ Přesto však — a je to pochopitelné — podává autor události i postavy doby dávno minulé z jakéhosí mírně ironizujícího nadhledu, k němuž ho svádí časový odstup a historická zkušenost uplynulého půltřetího tisíciletí, neboť přes obrovský intelektuální pokrok, jehož lidstvo za tu dobu dosáhlo, zůstávají jeho problémy, pachtění a trampoty v podstatě stále tytéž. Hrozivost tohoto základního rozporu současné doby, vyplývající z obrovské disproporce mezi intelektuálními silami dnešního člověka a nesrovnatelně pomalejším vývojem jeho základních psychických tendencí, jak nás o tom pohled do historie přesvědčuje, vedla patrně i autora této knížky k otázce, kterou nachází jako společnou pro lidi epochy dávno minulé i pro současníky: „jak být lidmi. A to nikoliv lidmi obecně, v planých spekulacích, ale lidmi v daných podmínkách.“ Odpověď si pak čtenář najde — podle míry své schopnosti introspekce a srovná-

vání — v jednotlivých osudech dávných hrdinů sám. V tom — myslím — je moralita Frelovy knížky i přiléhavost jejího podtitulu.

K některým jednotlivostem: Plutarcha, jenž se narodil asi r. 50 n. l. a zemřel nedlouho po r. 120 n. l., těžko uvádět prostě jako spisovatele 2. stol. n. l. (str. 6). — Počátkem peloponnéské války bylo Sókratovi nikoliv 30 (str. 190), nýbrž okolo 40 let (narozen asi 469). — Archelaos nelze charakterizovat jako sofistu (str. 190), náležel ještě k tzv. přírodním filosofům, i když snad se již zabýval některými otázkami mravoučnými. Nejasné je, koho v té souvislosti mínil autor slovy „pozdější tradice o tom“ (totiž o žákovském poměru Sókrata k Archelaovi) „mlčí“. Zmiňuje se o něm např. Diogenes Laërtios (II, 16). — Kroisa by snad bylo přesnější charakterizovat jako „lydského“ než „malosijského“ krále (str. 34). — Jména Abai, Dódóna, svatyně Trofóniova, Branchidai by asi potřebovala v populárněvědné práci blíže lokalizovat. — Ve verších Solónových To černá země, z věčných bohů největší (str. 41) by bylo lépe psát „Země“ (tak i Stiebitz).

V poznámkách (str. 204–208), jež odkazují k jednotlivým stránkám textu, se uvádí in continuo moderní vědecká literatura, naše i cizí (dokonce i články v cizojazyčných časopisech), dále antické prameny (bez udání příslušného místa), vysvětlivky jednotlivých odborných termínů a české překlady antických autorů (tyto — bohužel — bez přesných bibliografických údajů (např. „Invektiva proti Pittakovi: Alkaios, přel. F. Stiebitz.“ Bude každému čtenáři známo, že má báseň hledat v Řecké lyrice?) Jedinou výjimku tvoří poznámka ke str. 169, kde se uvádí přesně Konůpkův překlad Thúkydida, charakterizovaný tu právem jako zastaralý, a Stiebitzův překlad Perikleovy řeči nad padlými. Vzhledem k určení knížky pro širší okruh čtenářů, by bylo — domnívám

se — užitečnější uvést zvlášť seznam příslušné odborné literatury, zvlášť seznam českých překladů, a to s přesnými údaji, neboť je pravděpodobnější, že bude více těch čtenářů, kteří budou mít zájem rozšířit si své znalosti o daném tématu v některém českém překladu, než těch, kdo by se uchylovali kvůli speciálním otázkám do odborných cizojazyčných časopisů, jež jsou tu citovány s přesnými údaji. Ve vlastních poznámkách bych ponechala pouze vysvětlivky odborných pojmů a názvů, čímž by se staly přehlednější a mohly by být i poněkud bohatší.

Pokud jde o jednotlivé poznámky, bylo by snad na místě zmínit se (na str. 204 v pozn. ke str. 19) o tom, že z pokladnice Sykiónských v Delfech — jedné z nejstarších kamenných staveb se sochařskou výzdobou v Řecku — se zachovaly metopy z doby kolem r. 560, jež jsou pro nás hlavním dokladem sykiónského umění, ve starověku vysoce oceňovaného. V poznámce ke str. 22 by snad bylo vhodné připomenout Schillerovu báseň Der Ring des Polykrates. Ke str. 69 čteme poznámku: „Skolion — píseň o tyranobijcích“ — termín se v textu sám nevyskytuje a toto abruptní vysvětlení by mohlo vést k omylu; lépe by snad bylo říci, že jde o kratičký popěvek obsahu především politického a gnomického. Str. 101 (textu): termín paian by asi též zasloužil stručného objasnění.

Pokud jde o transkripci řeckých vlastních i obecných jmen, řídil se autor patrně Pravidly českého pravopisu — tak i při jejich skloňování —, přesto, nebo spíše právě proto, se však neuvěřoval určitých nedůsledností. Dlouhou samohláskou přepisuje pouze η a ω, ale nečiní tak důsledně (sr. např. Sofroniskos, Alopeke místo Sófroniskos, Alópeké, str. 189), i když odchylky nejsou časté.

Ještě poznámku k autorově stylu: Frel si libuje v stručném, až lakonic-
kém vyjadřování, což dodává jeho vy-

právění dramatického spádu, místy však budí dojem překotného spěchu. Je to zejména tam, kde začíná větu letopočtem – číslicí, po níž následuje dvojtečka a výčet událostí. Tento způsob, který je na místě u publikací rázu „Světové dějiny v datech“ apod., se – myslím – nehodí do souvislého vyprávění. Také ustavičné střídání minulého času s presentem historickým, jež má někde svou funkci a oživuje děj, působí jinde rušivě jako stálé přehazování rychlostí. Rozhodně bych po stylistické stránce pokládala za

G. Urögdi: Tak žil starý Řím. Z maď. originálu přeložil L. Hradský. Orbis Praha (Osudy, Fakta, Objevy) 1968. 258 str., 28,50 Kčs.

Již několik let je u nás patrný stoupající zájem naší veřejnosti o antiku, a to nejen o slavná díla antické kultury nebo příběhy z antických dějin, ale – což je zvláště potěšující – i o poznání podrobnosti z každodenního života dávných lidí, světlých i stinných stránek jejich práce, zábavy i celkového společenského životního stylu. Každý ze zájemců jistě uvítá první kroky obnovené Antické knihovny, ale bude vděčen i každému jinému nakladatelství, které vyhoví čtenářskému zájmu a dá na trh pro českého čtenáře vybraná díla z nepřeberného množství světové literatury, týkající se antických témat. Přitom je ovšem oprávněně očekávání, že nakladatelství nebudou příliš hřešit na jistotu odbytu.

Nakladatelství Orbis se rozhodlo pro knihu maďarského autora G. Urögdiho, která si již získala jistý mezinárodní ohlas, neboť byla vydána v r. 1966 v Lipsku (Reise in das Alte Rom) a tak zpřístupněna německému publiku. Česká verze však reprodukuje oproti německému vydání celý originál, beze změn, k nimž německá redakce sáhla.

Napsání knihy, která by zahrnovala celou paletu stránek římského života, je dvojnásob obtížné, když cílem je

zdařilejší ty kapitoly, v nichž se autor zklidňuje – snad veden sympatiemi ke svým hrdinům – v epičtějším toku vyprávění, jako je portrét Thúkydidův, Sókratův apod.

Knížka je doplněna 57 fotografiemi a 5 pérovkami (4 plánky a 1 mapa). Škoda, že zajímavá a mnohdy těžko dostupná vyobrazení mají vinou špatné kvality papíru velmi nízkou reprodukční úroveň. – K snazší orientaci by napomohl rejstřík vlastních jmen i seznam vyobrazení.

E. Svobodová

zajímavý čtenářský zážitek. Urögdi napsal svou knihu pro naprosté laiky a podle toho s ní počítal i jako s úvodem i jako se zasvěcením. Jako většina zpracovatelů těžké tematiky se rozhodl časově omezit svůj výklad „na poslední desetiletí republiky a první století císařské éry“ (S. 7). I když se můžeme podívat oněmi deseti posledními léty republiky, nelze proti tomuto časovému vymezení nic namítnout, neboť je zcela na místě: pro tuto dobu je jednak nejvíce dokladů a pak republikánské výsledky životního stylu a tradic jsou nesené v prvním stoletím císařství. Při čtení knihy však zjišťujeme, že tohoto období se týká jen něco málo přes padesát procent rozsahu celého vyprávění; zbytek jsou různé „odbočky“, neboť autor – proti svému záměru – často a někdy i zbytečně se vrací až do doby královské, nebo se obrací k době pozdněcísařské. Tím se stalo, že není zcela splněn autorův záměr, totiž ukázat Římany dynamicky, „takřka na dosah ruky“, v ruchu města, při práci i při odpočinku, v jejich starostech i radovánkách. To byl úkol nad síly autora, pokud nechtěl (a on nechtěl) popouštět uzdu své fantazii. Koncepti své knihy však pojal velkoryse a s dobrou snahou vůči čtenáři se jí snažil plnit. Bo-

hužel se až příliš soustředil na paralely starořímského a moderního života, neboť aby přiblížil „cizí“ Řím, apeluje ve své knize na čtenáře spíše tím, co je mu z přítomnosti povědomé, než tím, co je mu zcela neznámé: „... autor se dále snažil o to, aby starý Říman na čtenáře nepůsobil dojmem vyběhané postavy, chladně vznešeného muže zahaleného v tógu, jenž vybranou latinou pronáší proslovy, ale aby v něm čtenář viděl lidského tvora, který je mu blízký“. Po přečtení knihy o realitách bude nám sotva Říman bližší, budeme o něm jenom více vědět. Podobně pochybný cíl je „vzbudit lásku k Římu“ (S. 8). To je příliš silné slovo, neboť starému Římu můžeme věnovat už jen obdiv. Snaha „zpřítomňovat“ římskou skutečnost je slabší stránkou knihy, protože výklad působí dojmem jednostrannosti a tendenčnosti v náš prospěch, když se snaží ukázat, že staří Římané byli konečně lidé jako my. Této snaze asi odpovídá i volba některých výrazů, jejichž analogie sice i Ciceronova klasická latina znala, ale v Urögdiho knize působí rušivě. Předpokládáme, že překladatel volil přesné obměny: S. 59: „po křivolakých uličkách se potloukala kdejaká podezřelá verbež“; S. 154: „v politice honění bohatí římské obchodníci“; S. 216: „Římský občan se mohl celý den potloukat na Foru, číhat na senzace...“ atd. Neúplnost knihy pak je způsobena tím, že autor – vědomě – nezpracoval náboženskou a širší kulturní oblast, ba ani právnictví, jež ovšem v životě římské společnosti mělo velký podíl.

Velkou předností Urögdiho je jeho vypravěčské umění. Sled jeho výkladu je nenucený, nenáročný, zajímavý a díky sestavení tématických kapitol se mu daří i udržet se stále tématu blízko. Doklady byly autorem shromážděny s velkou péří a je jich správně využito. Čtenář má možnost do detailů se poučít o vzhledu a topografii města, o jeho občanech, jejich zvycích, jejich zaměstnání, o rodině, o politice

a zákonech, o římských vodovodech i školách, o počítání času i o lázních a amfiteatrech. Do té míry je možno počín Orbisu uvítat.

Avšak ne vše se povedlo Urögdimu samotnému a – bohužel – česká podoba knize ještě jen uškodila. Tento posudek nesmí být chápán jako závažné vypočítávání chyb a omylů, nýbrž jako dobrá snaha upozornit čtenáře, kteří informace v ní získané nemají možnost srovnat s jinými prameny, na nedostatky, které by neměly zůstat v jejich vědomí ve spojitosti s představami o starém Římu. Nodostatků, u nichž je někdy těžko rozhodnout, zda spadají na vrub Urögdiho či překladatele, je příliš mnoho, takže při pomýšlení, že 30 000 čtenářů (takový je náklad knihy!) upadne do větších či menších omylů, můžeme jen žasnout nad malou důkladností redakčních kontrol a litovat čtenáře, že za peníz, který ani za dnešních cenových úprav není malý, dostal nedokonalé zboží.

Autorovy nedostatky nemohla ovšem redakce odstranit. Bohužel, velká většina, často i zbytečných chyb jde na účet českého překladu. Věnujme se ale krátce ještě Urögdimu!

Jeho historický výklad (1. kapitola) ve snaze po stručnosti a přehlednosti trpí schematicností, se kterou jsou pak spojeny i další nedůslednosti způsobené mnohdy i způsobem vyjadřování. Tak pro laické čtenáře je nepoctivé, když autor, co se týče věrohodnosti, nerozlišuje dobu královskou od republikánské, když pro něho postavy jako Numa Pompilius (S. 147) či Lucius Brutus (S. 14) jsou stejně historické jako např. Kato Starší. Při zdůrazňování základů římské vyspělosti, moci a luxusu nachází jednoduché vysvětlení v masovém vykořisťování otroků (S. 104; 215 aj.). Římané jako celek jsou přemrštěně líčeni jako kolektivní otrokáři udržující otroky v nelidských poměrech. Je ovšem třeba vysvětlit vztahy mezi svobodnými a otroky, ty však nebyly tak sociálně ploché.

Teorie, již Ůrögdi zastává, je dnes překonána na Západě celými badatelskými školami a na Východě jednotlivci. Bylo by třeba, aby se nové závery v nové knize již projevil. Ůrögdi při výkladu o Římu jako městu pomínil odlišit dvě odlišné etapy jeho výstavby, totiž republikánskou a císařskou. Tento rozdíl začíná působností Caesarovou a je nanejvýš důležitý. Na některých místech se zdá, že se autor málo seznámil se skutečností uvedenou v pramenech. Na str. 114 tvrdí, že císař Tiberius nechal usmrtit vynálezce nerozbitného skla, což se málo shoduje s líčením Pliniovim (H. N. 36, 195), kde se velmi zdrženlivě hovoří jen o zničení vynálezcovy dílny. Na str. 57 při interpretaci reliéfů z Titova oblouku sledává, že Židé nesou desetiramenné svícny: ve skutečnosti ovšem tam je znázorněn pouze svícen jediný a navíc sedmiramenný. Nutno však říci, že na str. 253 už se hovoří o svícnu sedmiramenném. Na jiných místech jsou omyly, jejichž české znění pravděpodobně je důsledkem nedokonalého překladu nedobře vyjádřených myšlenek autorových: S. 19 Scipio Aemilianus nebyl adoptivním synem Scipiona Afrikána, nýbrž vnukem. S. 2 se nepřesně říká, že senátoři dali Tiberia Graccha zavraždit. S. 41 Pannonii prý začlenil do říše Tiberius; už za Augusta byla provincií. Na str. 18 je z hlediska římské ústavy nesmysl, že v provinciích drželi úřad praetora a konsula propraetor a prokonsul. Na str. 152 nelze principa senátu označit jako „předsedu“, byť je to v uvozovkách. Při výkladu o vzdělání hovoří na str. 135 autor o připojování mladých šlechticů k významným senátorům téměř jako o studiu na vysoké škole; na str. 140 není jasné, proč v tabulce nejkratších a nejdéších římských hodin jsou zvolena data 21. července a 21. prosince. Na dvou místech nacházím spíše nepozornost českého překladatele. S. 135 se praví, že s Ciceronovým synem Markem studoval v Athénách Horaciův syn; byl to však sám mladý Ho-

rác. Pravděpodobně jedna věta vypadla v následujícím kontextu: „Za republiky vzbudilo velikou senzaci, když Caesar poslal do arény – třebaže ne v jeden den – tři sta dvacet gladiátorských dvojic, aby oslnil lid ještě velkolepějšími slavnostmi. Jak o tom svědčí Monumentum Ancryanum, Caesar s hrdostí vzpomínal...“ S. 222-3. Ještě většími slavnostmi chtěl jistě překonat Caesara Augustus, neboť on, nikoliv Caesar, vzpomíná v Monumentu.

Budí-li už originál rozpaky nad volbou právě této knihy k překladu, pak překlad sám vzbuzuje naši nelibost nad tím, že redakce připustila, aby světlo světa spatřily chyby za normálních okolností zcela zbytečné. Neboť při překladu či kontrole knihy tohoto rázu se nelze obejít bez větší znalosti nejen problému, ale i latiny.

Transkripce latinských jmen do češtiny budí ponechána stranou, neboť ta kolísá všeobecně. Právě u těchto jmen se objevuje nejvíce chyb, vyplývajících snad z neznalosti jejich latinského sklonění. Přitom by stačilo jen málo k jejich odstranění. Koncovky jmen použité v textu zní pro cvičené ucho strašlivě, pro necvičené však nemusí vzbudit žádnou nedůvěru až do doby, kdy uslyší koncovku správnou a bude v nejistotě, zda Plautus napsal 21 komedií „podle Varra“ (S. 173) nebo podle Varrona. Můžeme-li připustit genitiv „boha Janusa“ (S. 141), těžko lze souhlasit s běžně používanými tvary jako Scipia, Glabria, Mila místo správných Scipiona, Glabrona, Milona. Na s. 20 jsou dokonce uvedeni Scipiové, na str. 172 správně Scipionové. Podivuhodný koncentrát podobných chyb je na str. 19, odkud citujeme: „Pod vrchním velením Tita Quinctia Flamina (má být Flaminina) zvítězila řecká vojska roku 197 př. n. l. u Kynoskefali (správně u Kynoskefal) nad armádou makedonského krále Filipose III. (místo Filipa V.). Za vrchního velení Mania Acilia Glabria (správně Glabrona) a později Lucia

Cornelia Scipia (má být Scipiona) porazili Římané syrského panovníka Antiocha III.“ Budíž řečeno, že toto je skutečně jediný případ takového nahuštění chyb.

Některé římské osobnosti dostávají poněkud odlišná jména. Básník Catullus má praenomen Publius, ač byl Gaius (S. 174), Martialis je V. Valerius místo Marcus (S. 176), Vitellius je uváděn jako Vittelius (S. 230). Císařové z rodu Antoninovců jsou soustavně vydáváni za Antoniovcé (S. 39, 40, 204), Kato Mladší je uváděn jako Cato z Utiky (S. 136, 159), což je mylný překlad slova Uticensis, jenž působí dojem, jako by se Kato v Utice narodil. Podle str. 128, kde Ůrögdi správně interpretuje v nápisu danou formu jména Caecilia Metelli (= Caecilia z rodiny Metellů), je i na dalších místech užíváno podoby Caecilie Metelli (S. 248, 255), což svědčí o překladatelově (či autorově?) nepochopení podstaty skladby římského jména.

Někde došlo k špatnému věcnému pochopení latinských pojmů. Na str. 19 je Poenus překládáno „punský“, což není správné (bylo by Punicus). Na str. 55 jsou tzv. rostra, řečnické tribunály, chápány jako femininum: „...rostra, na niž...“; je to však pl. neutra. Na několika místech (str. 34, 207 aj.) je uváděn „rod Julia Claudia“, čímž je patrně míněna dynastie juliovsko-klaudiovská, pocházející z oněch dvou rodů. Reka Tiber je považována soustavně za Tiberu (kromě str. 72), ačkoliv říčním božstvem byl pater Tiber, tedy muž. rod. Podle str. 15 měli být římská občanská rozdělení do 35 tributů (místo tribuů). Na str. 171 narážíme na nejasné slovo „ludimagristé“; jenom studium kontextu v něm objeví latinský termín „ludi magistrí“, tj. učitelé.

Už i prosté opisování latinských výrazů z originálu činí potíže, pokud ovšem tyto chyby nezavinil tiskařský šotek na poslední chvíli: balnae místo balneae (str. 208), praefectus praetoris místo praetorio (s. 93), libitarii místo libitinarii (s. 246), colossus místo colosseum (s. 74). Zde můžeme před-

pokládat, že Ůrögdi se takových přehlédnutí nedopustil. Proto jistě jako chybu překladu můžeme uvést i nemilý „přehmat“ ze strany 72: „Vynikající přírodovědec Plinius proto nazval starší Tiber »dobrotivým kupcem všeho zboží světa.«“ Samozřejmě, že má být „Plinius Starší proto nazval...“.

Bylo by možno uvést více případů různého druhu i závažnosti. I když se v knihách tak složitých, co se výrazů týče, vždy nějaké nedostatky objeví, je těžké odpustit, že se objevily v této knize v tak velkém množství. Bohužel ani ostatní vybavení knihy nikterak nevyniká. Není možno upřít nakladatelství snahu po estetické působivosti publikace; je nutno pochválit obálku i citlivé ilustrace v hlavách jednotlivých kapitol jakož i čtyři listy celkem podařených barevných fotografií. Kvalita černobílých obrazů, většinou okopírovaných z originálu, kolísá, ale problém papíru jistě je nad síly nakladatelství. Je jen třeba litovat, že ilustrace jsou řazeny značně nesouradě, bez ohledu na souvislost s textem, ke kterému jsou přiřazeny. Ilustrace mají ilustrovat; jinak člověk těžko pochopí, proč např. reliéf s bojem Římanů s Germány je v textu o lázních. Ani zde se titulky k textům, někdy až příliš skupové, neobešly bez chyb všech výše uvedených typů. Tak z Caesarova Fora se stalo Forum Caesarei (za str. 64), sloup Marka Aurelia dostal nepochopitelně jméno Marka Antonia (za str. 112), za str. 128 je náhrobek pekaře Eurysacese (místo Eurysaka), u obrázku za str. 169 se hovoří o nosičce vody, ač se nepochybně jedná o nosiče, u scény z Augustova oltáře Míru se uvádí „Scéna z mírového pochodu“ (za str. 80).

Je škoda, že pro knihu zabývající se městem Římem bylo problémem zařadit větší plán města, v němž by se dalo i najít to, o čem se je možno v knize dočíst. Plánek o rozměrech asi 14×10 cm (str. 42), který navíc je spíše ilustrací než pomůckou, je pro dychtivého čtenáře jenom nedůstojnou almužnou. Je dobrým zvykem u podob-

ných poloodborných publikací uvést alespoň stručný jmenný a věcný rejstřík, bohužel, ani tento dobrý obyčej, umožňující čtenáři orientovat se v textu, nenašel v knize uplatnění. Na str. 8 převzala redakce Úřadního slib, že pro zvědavějšího čtenáře bude uveden se-

znam příslušné literatury. Naše zvědavost ukojena nebyla, ani tento slib splněn nebyl. Tak knize přibýlo mnoho nedostatků z českých rukou a navíc ztratila ty přednosti, které původně měla. Dvakrát škoda!

V. Marek

Pavel Kucharský, Právnícký slovník a právnícké texty latinské. 3. přepracované a rozšířené vydání. Universita Karlova v Praze 1969. Stran 112. Cena 8,- Kčs.

Předpoklad, který jsem vyslovil v recenzi na 1. vydání těchto skript (ve Zprávách JKF IX, 1967, str. 188), že totiž nízký náklad (pouhých 200 výtisků) umožní vbrzku uspořádat vydání další a tím i dát jim podobu přiměřenější, tento předpoklad se splnil. A tak můžeme za pouhé dva roky uvítat už třetí vydání – jak se praví v tiráži – přepracované a rozšířené (tentokrát dosáhl náklad 500 výtisků!). Rekl-li jsem „uvítat“, neužil jsem tohoto výrazu jen jako slohové ozvláštňení – natolik je „přepracováno a rozšířeno“, tedy prostě zlepšeno.

Kdo si dá s recenzovanou publikací práci a shromáždí tak značný počet chyb a nedostatků, jako tomu bylo v případě 1. vydání skript Kucharského, ten si přirozeně najde pokdy, aby srovnal znění nového, „přepracovaného“ vydání se svým seznamem. Učinil jsem tak též já – a výsledkem tohoto srovnání bylo zjištění, že autor Právníckého slovníku vzal zřetel na takřka všechna má připomenutí – s výjimkou snad dvou nebo tří případů ne právě významných. To je tedy jeden bod k dobru pro autora!

Pokud se týče rozsahu proklamovaného rozšíření, lze si o něm učinit přibližnou představu již jen srovnáním počtu stránek obou vydání: proti 80 stránkám 1. vydání stojí 108 – skutečně potlaštěných – stran ve vydání

třetím, tedy o plných 35 % více! To je ovšem poměr jen kvantitativní, který ještě nemusí po stránce kvality nic znamenat. Tentokrát (tj. v 3. vydání) však nejde o „obohacování“, proti jakému jsem ve své uvedené recenzi protestoval (tj. zařazování hesel, jež s právní vědou mají pramálo společného, většinou úsloví obecně morálního obsahu); autor zřejmě sáhl k postupu pracnějším – k excerpci nových, dosud nezařazených právních pramenů. To je druhý bod k dobru pro autora.

A jako třetí bod si zaslouží být uvedeno úplně nové zpracování IV. oddílu (Právnícké texty, str. 103–111), jenž nyní – lze-li to tak říci – podává in nuce obraz právníkůvých názorů klasické doby římského práva. Proti tomuto přínosu ustupuje do pozadí, ale přesto si zaslouží být uvedeno obohacení oddílu III. (v přehledných tabulkách), kde se student nyní seznámí i s ind. praes. sloves esse a posse, s tvořením participií (kromě p. fut.), jakož i s nejdůležitějšími číslovkami, spojkami, zájmeny a vazbou akus. a infin.

Jak vidět, je správné nenechat se zlomit prvním (částečným) neúspěchem: nové úsilí pak může vést k tomu, že lze danou publikaci doporučit k používání bez výhrad!

vi

Dag Norberg, Manuel pratique de latin médiéval. Paris, Picard 1968 (Connaissance des langues vol. IV.), Str. 211.

Nebývá ve Zprávách JKF zvykem referovat o odborných knihách, které nevyšly u nás nebo se netýkají našeho materiálu. Pišeme-li dnes přesto o knize Norbergově, není to proto, že Dag Norberg byl až do září 1969 předsedou FIEC, a tedy známý alespoň podle jména čtenářům ZJKF, ale pro zcela mimořádnou cenu a užitečnost jeho poslední knížky.

Středolatinská filologie je disciplína jen o málo starší než průměrný lidský věk, a třebaže se od druhé světové války prudce rozvíjí, trvá v ní dosud doba kladení základů. Je to vidět i na tom, že v nových a nových úvodech do studia středověku, jež neustále vycházejí, je věnována středověké latině většinou jen jedna kapitola a reálné poučení o ní je omezeno jen na několik poznámek o kumulaci předložek, změnách ve významu spojek a zájmen a na upozornění na odlišné přizvukování některých slov ve středověku na rozdíl od antiky. Teoretické úvahy o středověké latině se pak zabývají spíše otázkou, zda je středověká latina jazyk živý či mrtvý, hledají hranici mezi starověkou a středověkou latinou nebo diskutují o tom, zda je jedna středověká latina nebo zda je jich několik, tj. zda je zvláštní středověká latina italská, francouzská, německá, česká atd.

Do této situace přichází knížka Norbergova, skromně nazvaná praktickou příručkou. Je však mnohem víc. Především přináší hutné dějiny středověké latiny. Jen mimochodem, přesto však, jak se zdá, s konečnou platností řeší otázku, kdy vlastně středověká latina začíná, i problém její jednotnosti. Norberg ukazuje, že přechod od pozdní římské latiny ke středověké je zcela plynulý, že zlom v jazyce nepřináší pád říše západořímské, ale až zánik rétorických městských škol, k němuž dochází z hospodářských příčin v různých zemích v různou dobu, převážně

v 7. století. Pro tuto nejstarší fázi středověké latiny trvá územní rozlišenost pozdní římské latiny a ještě více se prohlubuje. Karolinskou renesancí pak nevyvolává touha Karla Velikého po získání titulu a slávy římských císařů, ale zcela reálná potřeba dorozumění v církvi a ve státním aparátě, kterou neuspokojoval žádný z mluvených jazyků ani latina merovejská, porušená vulgarismy, hyperurbanismy i čirými chybami téměř až k nesrozumitelnosti. Jako nový spisovný jazyk byl zvolen jediný, který byl po ruce: pozdní římská latina, tj. především latina církevních spisů a naučných kompendií. Tato latina se vyučovala na nových školách, opřených všude o církevní uspořádání, a protože měla tytéž zdroje a sloužila týmž potřebám ve všech zemích, do nichž pronikla západní církev, byla na celém území v podstatě jednotná a lišila se jen do jisté míry ve slovní zásobě. Tato latina nebyla pro nikoho mateřským jazykem, plnila však všechny funkce spisovného jazyka a vyvíjela se. Přibývalo v ní nejen nových označení pro nové věci, ale byla vytvářena odvozeninami od starých jmen nová označení zejména pro filosofické pojmy. Tak scholastická latina vrcholného středověku byla již značně vzdálena latině klasické i pozdní, ona to však byla, z níž do evropských jazyků přešla mezinárodní slova; podle jejich slovtvorných principů se vytvářejí odborné názvy dodnes.

Druhá část knížky přináší jedenáct vybraných textů, které dokonale ilustrují vývoj středověké latiny. Ukázky začínají kázáním Caesaria z Arelate na začátku 6. století a končí úryvkem z kroniky františkána Salimbene de Adam z konce 13. století. Ke každé ukázce je připojen nejen francouzský překlad, ale hned za textem jsou vysvětlena všechna slova, vazby i fráze, nad nimiž by mohl ten, kdo zná do-

bře klasickou latinu, zaváhat. Norberg se nespokojuje pouhým vysvětlením, ale ukazuje i vznik a vývoj každého jevu, namnoze zjišťuje jeho počátky už např. u Plinia nebo dokonce u Cicerona, upozorňuje na paralely v moderních jazycích, zkrátka píše spíše studie v kostce než pouhé vysvětlivky, i když je vždy maximálně stručný. Připojený index slov pak dává možnost

užívat těchto Norbergových miniatur-ních studií při jakékoli medievalistické práci.

Norberg psal svou knížku pro ty, kdo ovládají klasickou latinu a chtějí se začíst do latiny středověké. Vyplnil svůj úkol tak dokonale, že si zavázal k vděčnosti i ty, kdo se zabývají latinskou medievalistikou z profese, neboť i jim značně usnadňuje práci.

A. Vidmanová

HLEDÁNÍ ANTICKÉ SICÍLIE

Dívala jsem se na ni vlastně už dlouho, ale ještě jsem to nevěděla; teprve na zpáteční cestě jsem dovedla přes všechny zákruty kolejí rozlišit, co je Sicílie a co italská pevnina. Toho dne, bylo to 7. února 1969, kdy jsem se blížila k poslední zastávce na italské půdě, Villa S. Giovanni, jsem ten okamžik prostě propásla. Z lodě, která převážela náš rychlík k sicilskému břehu, jsem pozorovala mesinskou úžinu s trochou potlačovaného zklamání. Moře bylo šedé a na kopcích kolem Mesiny ležela mlha. Celá scenérie vypadala jaksi bezbarvě, plošně a fádně. Bylo chladno.

Za první zastávku na sicilské pevnině jsem už v Praze zvolila Taorminu. Na tomto místě musím ovšem vysvětlit, jak jsem volila: mohla jsem se na Sicílii zdržet nejvýš deset dní a bylo mi tedy předem jasné, že mohu uvidět jen zlomek. Vybrala jsem proto nejrozsáhlejší antické lokality v různých oblastech ostrova: Syrakusy, Akragás, Selinús a Segestu a své putování jsem chtěla zakončit v Palermu. Taorminu jsem přibrala jaksi navíc, řekla bych, že jsem si ji dopřála. Kdysi se mi totiž dostala do ruky dráždivě nádherná barvotisková pohlednice taorminského divadla a já jsem si tehdy s lítostí řekla: tak něco takhle krásného určitě nikdy neuvidím. Když jsem vystupovala na taorminském nádraží, byla úplná tma.

Před nádražím se mě ujal taxikář. Cestou ochotně vykládal, co je vidět napravo a nalevo, je-li ovšem vidět. Cesta trvala dlouho; teprve ráno jsem uviděla dlouhou nit serpentiny, která se kroutí po srázném kopci od pobřeží k městečku, ležícímu ve výši asi 225 m takřka přímo nad mořem.

Taormina je malé městečko s necelými osmi tisíci obyvateli. Je vystavěna na kopci a všechno je tu jaksi miniaturní: domy, uličky, kostely i paláce. V ranním slunci byla nádherná. Říká-li reklama, že teplota v Taormině se pohybuje během roku mezi 9–28° C, pravděpodobně nelže; bylo vlhko a vzduch byl lahodný jako hladivý samet.